

Slovenski Pravniki

Glasiilo društva „Pravnika“ v Ljubljani

VSEBINA :

1. Ob dvajsetletnici Jugoslavije	305
2. Dr. Stojan Bajič: Dvajset let jugoslovanskega delovnega prava .	306
3. Dr. Metod Dolenc: Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci. (Konec)	323
4. Dr. Joso Jurkovič: O svobodnem preudarku	336
5. Anton Lajovic: Misli o razlaganju zakonov	344
6. Književna poročila	350
7. Razne vesti	355

Prilogi: Odločbe kasacijskega sodišča v civilnih stvareh III, št. 572 do 586. (p. 10, str. 145—160).
Odločbe kasacijskega sodišča v kazenskih stvareh II, št. 316 do 327 (p. 19, str. 289—504).

V LJUBLJANI 1938

UREDNIK: DR. RUDOLF SAJOVIČ

Tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani. — Odgovoren L. Mikuš.

Rokopisi naj se pošiljajo:

Uredništvo „Slovenskega Pravnika“ v Ljubljani, Bleiweisova cesta 16/I
Izhaja mesečno. — Naročnina 60 Din na leto.

Članarina (naročnina) naj se nakazuje na čekovni račun Poštne hranilnice, podružnice v Ljubljani št. 11.870 (Društvo „Pravnik“ v Ljubljani).

Slovenski Pravnik

Leto LII.

Ljubljana, decembra 1938.

Štev. 11.—12.

Ob dvajsetletnici Jugoslavije.

Dve desetletji sta pretekli, odkar smo se otresli tujega jarma, se zvezali z brati Srbi in Hrvati in ustanovili z njimi skupno državo. Odtlej se je v mnogočem preobrazilo obličje zemlje in so se, vsaj zdi se tako, skoro premaknili tečaji, na katere je prisegalo takrat človeštvo in na katere smo oprli svojo domovino. To nas resno opozarja, da spominski dnevi, ki smo jih obhajali ob tem zgodovinskem dogodku letos mnogo slovesneje kakor običajno, ne smejo vzbujati v nas samo radostno občutje. Z vso resnostjo se zastavlja vprašanje, ali so pravniški stanovi ta leta le praznovali, ali pa so jim bila, kakor to pravi in ukazuje naš pesnik, tudi delaven dan.

Na to vprašanje bodo odgovorili, da so se je oklenili s tisto ljubeznijo, ki ukazuje za domovino živeti in trpeti. Rekli bodo, da vsa ta leta niso držali križem rok, ampak da so delali trdo na pravni zgraditvi naše države, da bo kljubovala vsem pretresom in viharjem. Prepregli so življenje v njej s tako mnogoštevilnimi vezmi, da tega ni mogoče izraziti s kratkimi besedami. Predli pa bodo te niti še naprej, vedoč, da življenje nikdar ne zastane, da zahteva vedno novih bojev, novega dela, in da je vse to delo le boj za pravico. To pravico pa moremo doseči samo v svobodni domovini.

In v tem znamenju stopamo tudi v tretje desetletje.

Slovenski Pravnik

Dvajset let jugoslovanskega delovnega prava.

Dr. Stojan Bajič.

I.

V zedinjeno državo je vsako pravno področje prineslo svojo posebno pravno ureditev, ki je obsegala tudi delovno-pravne določbe, in sicer poleg ureditve posameznega službenega razmerja na splošno in nekaterih posebnih vrst tudi osnove socialnega zavarovanja. Po zedinjenju so ta področja še dokaj časa živela samostojno pravno življenje; svoj delovnopравни red so za obseg svojega ozemlja živahno razvijala, posebno v zapadnem delu države pod vplivom močnega delavskega pokreta, ki je po vojni preplaval srednjo Evropo in stremel za izboljšanjem pravnega položaja delavskega stanu. Tako je tudi Narodno veče v Zagrebu, ki je dne 28. oktobra 1918 prevzelo vrhovno oblast nad jugoslovanskimi zemljami avstroogrške monarhije, ustanovilo naslednjega dne poseben oddelek za socialno skrbstvo. Dve njegovi odredbi glede socialnega zavarovanja sta preživeli Narodno veče, ki je bilo razpuščeno 28. decembra 1918, in bili uzakonjeni po čl. 130 Vidovdanske ustave.

Dne 31. oktobra 1918 je dobila tudi Slovenija Narodno vlado, ki je ustanovila poseben oddelek (poverjeništvu) za socialno skrbstvo; v njegovo področje je po naredbi Narodne vlade z dne 6. novembra 1918 (Ur. L. IV/48) spadalo med drugim socialno zavarovanje, „obrtno delovno pravo in varstvo vajencev“ ter posredovanje dela. V sledečih mesecih je ljubljanska vlada izvršila pomembne ukrepe na področju delovnega prava: uvedla je osemurni delovnik, skrbstvo za brezposelne, posredovanje in inspekcijo dela ter opravila težavno delo prevedbe socialnega zavarovanja v novo državo. Z naredbo z dne 18. decembra 1918 (Ur. L. XXVIII/216) je ustanovila v Ljubljani obrtno nadzorništvo za vse ozemlje Slovenije in pri tem napovedala „pri vseh obratih, ki so pod nadzorstvom obrtnega nadzorništva v Ljubljani, uvesti institucijo delavskih zaupnikov, s katerimi mora biti obrtno nadzorništvo v najožjem stiku.“ O delavskih zaupnikih je § 3 naredbe obljubil posebno naredbo, ki pa ni nikdar izšla. Posredovalnico za delo je ustanovila vlada z naredbo z dne 20. decembra 1918 (Ur. L. XXVIII/217, izprememba z

naredbo z dne 4. avgusta 1919, Ur. L. 142/653) kot državno ustanovo, podrejeno poverjeništvu za socialno skrbstvo. Vodstvo je bilo poverjeno osrednji komisiji za organizacijo delovnega trga, ki so jo sestavljali zastopniki prizadetih poverjeništev skupno s paritetnim zastopstvom delavcev in podjetnikov; kot izvrševalni organ naj bi posloval upravni odbor, dočim naj bi na čelu krajevnih posredovalnic za delo stale krajevne komisije. Narodna vlada je uvedla tudi skrbstvo za brezposelne (naredba glede podpore nezaposlencem z dne 25. decembra 1918, Ur. L. XXVIII/218, izvršilna naredba z dne 3. januarja 1919, Ur. L. XXXI/242, izprememba naredbe z dne 23. junija 1919, Ur. L. CXI/536 in z dne 30. junija 1919, Ur. L. 115/554). Podpore brezposelnim so se krile iz državnih sredstev. Organi tega skrbstva so bile občine, podpore so izplačevala okrajna glavarstva. To naredbo je razveljavila kasnejša naredba deželne vlade za Slovenijo z dne 30. septembra 1919 (Ur. L. 155/679), ki jo je izpremenila naredba z dne 12. aprila 1920 (Ur. L. 49/178). Osemurni delavnik je uveljavila Narodna vlada s svojo naredbo z dne 30. decembra 1918 (Ur. L. XXXIII/248) o uvedbi osemurnega delovnika v državnih, občinskih in zasebnih podjetjih tvorniškega značaja „do definitivne zakonodajne ureditve“ (§ 1) Osemurni delovnik se more podaljšati le izjemoma (§§ 3, 4, 7.) vendar s 50% poviškom na prejemke (§ 9). Narodna vlada je prepovedala tudi nočno delo v pekarnah in kolačnicah s svojo naredbo z dne 26. septembra 1919 (Ur. L. 719, izprememba z dne 18. avgusta 1920, Ur. L. 99/519). Z naredbo z dne 28. novembra 1918 (Ur. L. 15/151) so bile zopet uveljavljene določbe obrtnega reda (v obliki zakonov z dne 6. januarja 1895 in 18. julija 1905) o nedeljskem in prazniškem počitku. Zadnja zakonodajna naredba deželne vlade v Ljubljani je posegla v zasebno delovno pravo: uredila je „službeno razmerje hišnih ali gospodinjstevskih poslov“ na docela sodoben način, ki je še danes, ne glede na posebne novosti (dopust, odpravnina), najnaprednejša ureditev te stroke v naši državi (naredba z dne 18. junija 1918, Ur. L. 82/224, uzakonjena po čl. 130 ustave, t. 69, III, odseka seznama, Ur. L. 316 ex 1921).

Posebno nujne so bile naloge Narodne vlade v Ljubljani glede socialnega zavarovanja, ker so bile njegove centrale in tudi vsa imovina izven območja nove države, namreč za delavsko zavarovanje v Gradcu in v Trstu, za nameščensko pa na Dunaju. Zato je Narodna vlada že z naredbo z dne 9. decembra 1918 (Ur. L. XXII/189) ustanovila

„začasno delavsko zavarovalnico zoper nezgode“, z naredbo z dne 15. januarja 1919 (Ur. L. XXXVII/269) pa „začasni občini pokojninski zavod za nameščence“ v Ljubljani, da bi kot samostojni zavarovalni ustanovi izvajali dotedanje delavsko nezgodno in nameščensko pokojninsko zavarovanje na njenem območju. Predvsem je bilo za poslovanje teh novih zavarovalnih središč treba dobiti velikih sredstev za kritje dajatev, tako starih, kot novih, ker ni bilo posebno za dotedanje rente in provizije nobenega kritja; tudi imovina dotedanjih zavarovalnih središč, ki je bila likvidirana šele v kasnejših letih po dolgotrajnih pogajanjih z Avstrijo in Italijo, je bila v razmerju s prevzetimi bremenami le majhna. Neodložljivo kritje je ustvarila deželna vlada v posebnem pokrajinskem skladu, ki ga je ustanovila z naredbo z dne 10. septembra 1919 (Ur. L. 148/657, izpremenjena z naredbo z dne 3. novembra 1920, Ur. L. 135/20, končno po čl. 150 ustave zakon z dne 19. januarja 1922, Ur. L. 217, Sl. Nov. 142) pri začasni delavski zavarovalnici v Ljubljani. Iz tega sklada, katerega dohodki so dotekali iz doklade na premog, so dobivale zavarovalne ustanove v Sloveniji vse do leta 1935, ko je bil z uredbo z dne 5. maja 1935 (Sl. Nov. 114/XXVI) ustanovljen osrednji sklad za sanacijo bratovskih skladnic, znatna sredstva za kritje prevzetih obveznosti na rentah in provizijah.

Tudi druge krajevne vlade so se bavile s takimi vprašanji, predvsem seveda z ureditvijo socialnega zavarovanja tam in tistih panog, ki so že obstojale. Poleg tega so urejale m. dr. ustanovo delavskih zaupnikov (zagrebška vlada z naredbo z dne 18. februarja 1919, sarajevska z naredbo z dne 17. aprila 1919.). Sarajevska vlada je, enako kakor ljubljanska, uredila tudi posredovanje dela (naredba z dne 4. aprila 1919) ter podpiranje brezposelnih (naredba z dne 13. aprila 1919); poleg tega je na splošno uredila razmerje med službodavci in delavci z naredbo z dne 10. februarja 1920.

Medtem je začela osrednja vlada v Beogradu posegati vedno krepkeje tudi v to panogo državne dejavnosti. Začela je izdajati tudi uredbe, veljavne samo za Slovenijo. To velja predvsem za izpremembe v pravni ureditvi socialnega zavarovanja, ki se je izvrševalo na podlagi dotedanjih avstrijskih zakonov po stanju ob prevratu. Ministrstvo za socialno politiko je že februarja 1919 sklicalo anketo o enotnem zakonu za zavarovanje delavcev, ki je bil v načrtu gotov že marca meseca. Delo je kasneje zastajalo in se je ministrstvo omejevalo le na to,

da je po potrebi z uredbami izpreminjalo ureditev zavarovanja, veljavno na posameznih področjih. Tako je uredba o začasni ureditvi zavarovanja delavcev zoper nezgode na bivšem avstrijskem ozemlju z dne 30. septembra 1920 (Ur. L. 118/369, Sl. Nov. 243) delno izpremenila dotedanjo ureditev na podlagi zakonov z dne 28. decembra 1887 in 21. avgusta 1917 (izvršilna naredba z dne 30. decembra 1920, Ur. L. 118/37). Istočasno je izšla tudi uredba o začasni ureditvi zavarovanja rudarjev zoper nezgode na tem ozemlju z dne 30. septembra 1920 (Ur. L. 119/374, Sl. Nov. 256), ki je razveljavila avstrijski zakon z dne 30. decembra 1917 (razen nekaterih določb) ter priključila rudarsko nezgodno zavarovanje splošnemu delavskemu zavarovanju (naredba ministra za socialno politiko z dne 30. septembra 1920, Ur. L. 119/376). Tudi pokojninsko zavarovanje nameščencev je izpremenila uredba o začasni ureditvi pokojninskega zavarovanja nameščencev na bivšem avstrijskem ozemlju z dne 27. junija 1921 (Ur. L. 92/244, Sl. Nov. 160) in sicer (avstrijski) zakon z dne 16. decembra 1906 v obliki cesarske naredbe z dne 25. junija 1914. Območje Pokojninskega zavoda v Ljubljani je določil že minister za socialno politiko z naredbo z dne 28. avgusta 1919 (Sl. Nov. 89).

Razen tega je osrednja vlada izdala tudi nekatere važne uredbe za vso državo, tako uredbo o delavskih zbornicah z dne 21. maja 1921 (Ur. L. 99/257, Sl. Nov. 157) in o delovnem času v industrijskih, obrtnih, rudarskih, trgovinskih in prometnih podjetjih z dne 12. septembra 1919 (Ur. L. 154/674, Sl. Nov. 97, z izpremembo z dne 8. aprila 1921, Ur. L. 43/111, Sl. 84). Uredbi sta po čl. 130 ustave z znatnimi izpremembami in dopolnitvami postali zakon o zaščiti delavcev z dne 28. februarja 1922 (Sl. Nov. 128/XXI). Prvotna uredba o inspekciji dela z dne 21. maja 1921 (Ur. L. 82/223, Sl. Nov. 139) je postala na isti način zakon o inspekciji dela z dne 30. decembra 1921 (Ur. L. 39/106, Sl. Nov. 69/IX). Na temelju pooblastila v tej uredbi je izdal dne 25. oktobra 1921 minister za socialno politiko obsežen, še sedaj veljaven pravilnik o higijenskih in tehničnih varnostnih odredbah v podjetjih (Ur. L. 96/505 ex 1924, Sl. Nov. 19 ex 1922). Medtem so tudi pripravljala dela za enotni zakon o delavskem zavarovanju tako napredovala, da je izšla za vso državo dne 27. junija 1921 uredba o ureditvi zavarovanja delavcev zoper bolezen in nezgode (Ur. L. 138/329, Sl. Nov. 184), ki je (po zvišanju podpor in rent z naredbo z dne 2. decembra 1921, Ur. L. 153/350) ter po znatnem razširjenju, namreč na primere onemoglosti, starosti in

smrti, prav tako po čl. 130 ustave postala še sedaj veljavni zakon o zavarovanju delavcev z dne 14. maja 1922 (Ur. L. 62/169, Sl. Nov. 117/XIX, izvršilna naredba z dne 3. junija 1922, Ur. L. 70/195, Sl. Nov. 130).

Vidovdanska ustava, sprejeta dne 28. junija 1921, nosi značilne poteze te razgibane in plodne dobe. Njen tretji oddelek je posvečen socialnim in gospodarskim določbam (čl. 22 do 44), ki vsebujejo poleg načelnih smernic tudi obsežen zakonodajni program. Ustava proglašča, da je „delovna sila pod zaščito države“ in da „določa zakon posebne ukrepe za varnost in zaščito delavcev in predpisuje delovni čas v vseh podjetjih“ (čl. 23). Tudi zavarovanje delavcev za slučaj nesreče, bolezni, brezposelnosti, onemoglosti, starosti in smrti naj bi uredil poseben zakon (čl. 31). Ustava izrečno priznava poleg splošne združevalne svobode (čl. 14) tudi „pravico delavcev na organiziranje zaradi dosege boljših delovnih pogojev“ (čl. 33). Na splošno priznava ustava načelo svobodne pogodbe v gospodarskih odnosih z omejitvijo, v kolikor „se ne protivi družabnim interesom“ (čl. 25); zato ima država „v interesu skupnosti in na temelju zakona pravico in dolžnost, intervenirati v gospodarskih odnošajih državljanov v duhu pravice in odstranjevanja družabnih nasprotstev“. Značilno je, da je bil zakonodajni program ustave izvršen samo z uzakonitvijo uredb iz dobe pred ustavo, dočim na pr. zavarovanja za brezposelnost, ki ga je obetal čl. 31 ustave, zakon o zavarovanju delavcev ni uvedel, ampak je odložil celo zavarovanje poljedelskih delavcev do izdaje posebnega statuta, zavarovanje za onemoglost, starost in smrt pa do 1. julija 1925; navzlic temu roku je bilo uveljavljeno poslednje zavarovanje šele pred kratkim.

Po uzakonjenju uredb iz predustavne dobe v zakonih o inspekciji dela ter o zaščiti in o zavarovanju delavcev je nastopila v delovni zakonodaji neplodna doba, ki se je bavila z delovnim pravom samo mimogrede. Zgolj novinarska uredba iz leta 1926 spominja na pozabljeno področje, ki ostane nedotaknjeno tja do dobe vélike zakonodaje v avtoritarnem redu po izdaji ustave z dne 3. novembra 1931, ki je prevzela kot svoje socialne določbe zgolj nekoliko izpremenjena čl. 25 in čl. 26 Vidovdanske ustave v svojem čl. 23, dočim je ostala načela opustila, ker je bil zakonodajni program prejšnje ustave dokaj izčrpan. Nove metode zakonodaje po l. 1931 so dale delovnemu pravu važnih in dragocenih pridobitev. Predvsem je obrtni zakon na sodoben način uredil službeno razmerje za najširši krog de-

lavcev in nameščencev. Kasnejša težka gospodarska kriza je terjala obsežne ukrepe za izvedbo deflacijske politike v gospodarskih podjetjih, posebno v denarnih zavodih pod zaščito in vplivala tudi na pravno ureditev službenega razmerja. Tudi zavarovanje je bilo v svojih gospodarskih temeljih tako močno prizadeto, da je bilo povečanje prejemkov in zmanjšanje dajatev, v rudarskem zavarovanju pa temeljna sanacija neizogibna. Doba gospodarskega izboljšanja po letu 1935 je pospešila dalekosežne nove ureditve, namreč uvedbo minimalnih mezd, uveljavljenje zavarovanja za primer starosti, onemoglosti in smrti ter razširitev nameščenskega pokojninskega zavarovanja na vso državo. Na docela sodobnih temeljih je bilo izgrajeno mornarsko pravo. V zadnjih letih se množijo znamenja novega časa: državna intervencija v socialne in gospodarske odnose raste in ustvarja nove prvine delovnega prava, namreč državno mezдно politiko z minimalnimi mezdami, omejitev proste razredne borbe z obveznim posredovanjem, ukinitve sindikalnega monopola kolektivnih pogodb itd.

II.

1. Najdalekosežnejše zenačenje zasebnega delovnega prava je izvršil obrtni zakon z dne 5. novembra 1931 (Sl. Nov. 262/LXXXI), ki je ves svoj drugi del (§§ 206 do 353) posvetil ne samo obrtnemu pomožnemu osebju, delavcem in nameščencem, marveč razširil (§ 455) veljavnost teh določb daleč preko svojega prvotnega obsega. Določbe o pomožnem osebju so povzete po našem o. d. z., določbe o nameščencih pa večjidel po avstrijskem nameščenskem zakonu (1921). Poleg tega je bil samostojno urejen pravni položaj raznih vrst službenih razmerij: službeno razmerje poklicnih novinarjev je uredila uredba z dne 25. septembra 1926 (Sl. Nov. 219/LVII), za pomožno osebje v lekarnah je izšel pravilnik z dne 18. decembra 1931 (Sl. Nov. 11/III ex 1932, izprememba z dne 5. januarja 1935 Sl. Nov. 21/III), za osebje vodnih zadrug pravilnik z dne 30. marca 1935 (Sl. Nov. 218/LII) itd. Pravni položaj viničarjev v bivši mariborski oblasti je uredila uredba o viničarskem redu, ki jo je sprejela mariborska oblastna skupščina dne 20. julija 1928. Službeno razmerje pomožnega osebja v socialni in zdravstveni službi je obravnaval prvotno pravilnik z dne 20. januarja 1932 (Sl. Nov. 76/XXIII), sedaj pa pravilnik z dne 27. maja 1938 (Sl. Nov. 128/XXXIX). Posebna uredba je izšla za pomožno osebje v pogostinskih

obrtih z dne 11. maja 1937 (Sl. Nov. 112/XXXIV, izvršilna naredba bana dravske banovine z dne 15. marca 1938, Sl. L. 147). Za vse službojemnike enotno je uredila poslovne knjižice (legitimacije) uredba z dne 24. marca 1938 (Sl. Nov. 69/XXIII, pravilnik z dne 14. julija 1938, Sl. Nov. 201/LXII, navodila z dne 14. oktobra 1938, Sl. Nov. 250/LXXIV).

Za pomožno osebje, ki je zaposleno v državnih obratih, so izšle številne posebne ureditve. Tako velja na pr. za prometne delavce pravilnik z dne 11. maja 1933 (Sl. Nov. 133/XXXII), za monopolske delavce pravilnik o njihovem delu z dne 19. julija 1935 (Sl. Nov. 261/LXV, z izpremembami) in pravilnik o zaslužku stalnih monopolskih delavcev z dne 27. junija 1938 (Sl. Nov. 143/XLV), za osebje v državni sladkorni tovarni na Čukarici uredba z dne 25. februarja 1937 (Sl. Nov. 45/XIV), za državno imetje Belje službena pragmatika za delavce z dne 30. marca 1938 (Sl. Nov. 101/XXXIII) in za nameščence iz istega leta (Sl. Nov. 244/LXXIII), za usmiljenke navodilo z dne 10. januarja 1938 (Sl. Nov. 21/XVIII) itd.

Vajensko pravo so dodatno k določbam obrtnega zakona uredile samo tri uredbe, in sicer uredba o organizaciji, učnem načrtu, strokovni usposobljenosti učiteljev in o uporabi učbenikov v strokovno nadaljevalnih šolah z dne 14. novembra 1934 (Sl. Nov. 24/IV ex 1935 s spremembo z dne 18. marca 1935 Sl. Nov. 81/XXI, o učnem načrtu tudi z dne 21. januarja 1935, Sl. Nov. 113/XXVII); druga je navodilo o sklepanju pogodbe z vajenci v industrijskih podjetjih, o izdajanju poslovnih knjižic in o polaganju pomočniških in mojstrskih izpitov tovarniških delavcev z dne 9. marca 1935 (Sl. Nov. 81/XXI) in končno uredba o ureditvi razmerja vajencev nasproti številu pomočnikov v trgovskih in obrtnih obratih ter delavnicah z dne 30. aprila 1936 (Sl. Nov. 108/XXIII).

Docela na novo je bilo v zadnjih letih ustvarjeno mornarsko pravo. Temeljnega pomena je uredba o ureditvi pogojev dela na pomorskih ladjah kraljevine Jugoslavije z dne 20. marca 1935 (Sl. Nov. 86/XXII), ki je nadomestila stari Editto politico di navigazione mercantile iz leta 1774 ter na moderen, ratificiranim konvencijam Mednarodnega urada dela ustrezen način uredila tudi to panogo odvisnega dela. Izpopolnili so jo sledeči pravilniki: o praznikih z dne 23. aprila 1937 (Sl. Nov. 96/XXX), o mornarskih knjižicah z dne 7. avgusta 1937 (Sl. Nov. 216/LXI), o organizaciji in poslovanju strokovne borze dela za mornarje z dne 13. aprila 1938 (Sl. Nov. 89/XXX), o hrani in stanovanju

posadke in ureditvi zdravstvene službe na pomorskih ladjah z dne 11. maja 1938 (Sl. Nov. 151/XL), o zdravniškem pregledu osebja na pomorskih ladjah (Sl. Nov. 151/XL ex 1938), o ureditvi in razporedu delovnega časa na pomorskih trgovskih ladjah z dne 22. junija 1938 (Sl. Nov. 142/XLIV), o najmanjšem številu posadke na teh ladjah z dne 1. julija 1938 (Sl. Nov. 151/XLIX) ter o usposobljenosti osebja pomorsko-trgovske mornarice z dne 8. septembra 1938 (Sl. Nov. 217/LXV).

Posebna uredba o ureditvi ukrcavanja, izkrcavanja in prekrcavanja v morskih lukah (uredba o luškem delu z dne 2. februarja 1938, Sl. Nov. 57/XVIII) je uredila delo luških delavcev, namreč njih delovni čas, kolektivne pogodbe, posredovanje in arbitražo, tarifo, odbor za luško delo, vse zaščitne ukrepe ter zadruga za izvrševanje luškega dela.

V dobi gospodarske krize sta izšli dve uredbi, ki naj bi službeno razmerja pomožnega osebja v denarnih zavodih pod zaščito in v gospodarskih podjetjih prilagodili izrednemu gospodarskemu stanju; to sta bili dve uredbi o znižanju režije z dne 23. novembra 1935 (Sl. Nov. 278/LXXXII), ki sta jih nadomestili kasnejši uredbi z dne 24. novembra 1934 (Sl. Nov. 272/LXXI). Tudi najnovejša uredba o odlogu z dne 1. julija 1938 (Sl. Nov. 154/L) vsebuje določbe o znižanju prejemkov službojemnikom v zavodih, ki prosijo za tak odlog.

Temelj za kolektivno delovno pravico je položil že obrtni zakon s tem, da je v § 209 uredil kolektivno pogodbo in njenim normam dal prisilni in neposredni učinek. Načelo, da morejo biti korporativne stranke kolektivne pogodbe samo svobodni sindikati, je izpremenila kasnejša uredba o določanju minimalnih mezd, sklepanju kolektivnih pogodb, posredovanju in arbitraži z dne 12. februarja 1937 (Sl. Nov. 33/XI), ki je uvedla tudi ustanovo razširitve kolektivne pogodbe na vso stroko z banovo odločbo (tako na pr. stavbinska, Sl. l. 424 ex 1938). Dalekosežno intervencijo države v mezдно vprašanje pomenijo minimalne mezde, ki jih ureja pravkar navedena uredba v zvezi z navodili za izvrševanje z dne 15. aprila 1937 (Sl. Nov. 86/XXVII), prav tako tudi pravica bana, da predpiše mezдно lestvico, ki ima na ozemlju banovine splošno veljavo.

2. Zaščito dela je utemeljil zakon o zaščiti delavcev z dne 28. februarja 1922. Njegove določbe glede delavskih zaupnikov so dopolnila navodila za volitve delavskih

in nameščenskih zaupnikov in poslovnik o delu zaupnikov, oba z dne 25. decembra 1927 (Sl. Nov. 296/LXXXIII).

Predpisov o obrtni zaščiti seveda zakon o zaščiti delavcev ni mogel izčrpati, marveč so jih ustvarili šele kasnejši pravilniki, prvi in najboljše med njimi pravilnik o higijenskih in tehničnih varnostnih odredbah v podjetjih z dne 25. oktobra 1921 (Sl. Nov. 19 ex 1922). Kot dodatek so izšli predpisi za nekatere druge stroke v pravilniku z dne 12. decembra 1924 (Sl. Nov. 38/VIII ex 1925). Kasneje so izšli še nekateri posebni pravilniki, tako o uporabi svinčenega belila pri barvanju z dne 7. maja 1931 (Sl. Nov. 108/XXXIII), o uporabi peči za emajliranje in o zaščiti delavcev pri lakiranju in barvanju s pistolom, oba z dne 12. septembra 1935 (Sl. Nov. 302/LXXII). Obratno zaščito v rudarskih obratih so izenačili obči rudarsko-policijski predpisi z dne 15. avgusta 1938 (Sl. Nov. 151/XLIX). Varnostni predpisi za mornarje in luške delavce so bili omejeni že zgoraj.

Časovno zaščito je enotno za vso državo uredila že omenjena uredba o delovnem času z dne 12. septembra 1919, ki jo je ukinil zakon o zaščiti delavcev. Za obrate, katerih delovnega časa ta zakon ni uredil, sta uredili dve uredbi z dne 25. septembra 1924 (Sl. Nov. 239): prva o delovnem času v obrtnih, druga o delovnem času v trgovinskih podjetjih, dočim so izšli predpisi o odpiranju in zapiranju obratov v posebni uredbi od istega dne. Istočasno je izšel še sedaj veljavni pravilnik o podaljševanju delovnega časa v industrijskih in rudarskih podjetjih na podstavi sporazuma med lastniki podjetij in njih pomožnim osebjem, dočim je bila veljavnost uredb o delovnem času v obrtnih in trgovinskih podjetjih z odločbo ministra z dne 10. januarja 1925 (Sl. Nov. 11/II) odložena, dokler ni izšla nova, skupna uredba o odpiranju in zapiranju trgovinskih in obrtnih obratovalnic... in o delovnem času pomožnega osebja v njih z dne 3. maja 1928 (Sl. Nov. 104/XXXIII); veljala je skupaj z naredbami takratnih velikih županov do ministrske uredbe z dne 16. aprila 1929 (Sl. Nov. 144/LIX), ki velja po obrtnem zakonu še sedaj v zvezi z banskimi naredbami (za dravsko banovino z dne 29. aprila 1937, Sl. l. 251 z izpremembami z dne 26. julija 1938, Sl. l. 379). Ureditev delovnega časa mornarjev je bila omenjena zgoraj.

Nočno delo v pekarnah je uredila uredba z dne 27. maja 1936 (Sl. Nov. 129/XXX).

Zaščito domače delovne sile in omejitev zaposlitve inozemcev je ustanovil najprej zakon o zaščiti delavcev (§ 103). Prvi posebni pravilnik o zaposlevanju ino-

zemskih delavcev je izšel dne 9. julija 1924 (Sl. Nov. 166), nato pravilnik z dne 24. novembra 1925 (Sl. Nov. 274/LXX), ki je veljal do leta 1935, ko je izšla uredba o zaposlevanju inozemskih državljanov z dne 29. marca 1935 (Sl. Nov. 86/XXII) s pravilnikom z dne 21. septembra 1935 (Sl. Nov. 230/LXI) in navodili z dne 15. novembra 1936 (Sl. Nov. 278/LXIII) z več izpremembami in dopolnitvami.

5. Socialno zavarovanje je bilo ob zedinjenju izvedeno le deloma in le za nekatere panoge. Navzlic stremljenjem, da se združi vse zavarovanje v eni organizaciji in v enem nosilcu, so se razvile tri panoge zavarovanja, namreč delavsko, nameščensko in rudarsko zavarovanje; prvo in poslednje obsegata sedaj zavarovanje za primer bolezni, nezgode, starosti, onemoglosti in smrti, drugo le zavarovanje za slučaj starosti in onemoglosti, dočim obsega rudarsko zavarovanje tudi brezposelno zavarovanje, ki je za ostale delavce in nameščence izvedeno kot brezposelno skrbstvo pri javnih borzah dela.

Delavsko zavarovanje je uredil enotno za vso državo zakon o zavarovanju delavcev z dne 14. maja 1922. Izmed važnejših izprememb naj omenim samo poskus decentralizacije v čl. 283 finančnega zakona za leto 1927/28, po katerem naj bi bil nosilec zavarovanja za slučaj nezgode, onemoglosti, starosti in smrti za vso državo osrednji urad za zavarovanje delavcev, nosilci zavarovanja za primer bolezni pa okrožni uradi, ki imajo dovolj članov, sicer pa tudi osrednji urad. Vendar ta načrt ni bil izveden, ker za to potrebna uredba ni izšla; šele statut iz leta 1933 je zamisel deloma uresničil (§ 2). Druga važnejša izprememba je skrčila zavarovalne dajatve za slučaj poroda (zakon z dne 5. decembra 1931, Sl. Nov. 285/XIV). Izšle so tudi potrebne dopolnitve k zakonu, tako določbe o tablici nevarnosti (sedaj naredba z dne 8. aprila 1938, Sl. Nov. 93/XXXI), statut osrednjega urada za zavarovanje delavcev (naredba z dne 20. maja 1933, Sl. Nov. 117/XXXIV, s številnimi izpremembami), prispevna tarifa z dne 8. avgusta 1936 (Sl. Nov. 186/LXV) itd. Z uredbo z dne 17. marca 1937 (Sl. Nov. 64/XIX) je bilo končno uveljavljeno zavarovanje za primer starosti, onemoglosti in smrti, ki so ga izpopolnili pravilniki o prostovoljnem višjem zavarovanju delavcev za slučaj onemoglosti, starosti in smrti z dne 9. decembra 1937 (Sl. Nov. 633/LXXXIII) in ustanovitvi in uporabi podpornega sklada za onemoglost in starost z dne 31. marca 1938 (Sl. Nov. 86/XXVII). Zavarovanje mornarjev je izboljšal pra-

vilnik o dopolnilnem zavarovanju mornarjev z dne 21. decembra 1937 (Sl. Nov. 295/LXXXV).

Nameščenško pokojninsko zavarovanje je poznala prvotno samo Slovenija, kjer je začasna uredba z dne 27. junija 1921 postala zakon o pokojninskem zavarovanju nameščencev za Slovenijo in Dalmacijo z dne 12. maja 1922 (Sl. Nov. 125/XX). Statut pokojninskega zavoda je izdal minister v naredbi z dne 31. julija 1922 (Sl. Nov. 268/XXVII). Kasneje so bili večkrat izpremenjeni plačilni razredi in draginjske doklade. Na podlagi pooblastila v finančnem zakonu je izšlo leta 1933 prečiščeno besedilo zakona o pokojninskem zavarovanju nameščencev (naredba ministra za socialno politiko in narodno zdravje z dne 30. oktobra 1933, Sl. Nov. 285/LXXXIV). Nato je bilo območje tega zakona dvakrat razširjeno, in sicer prvič (z naredbo z dne 28. aprila 1934, Sl. Nov. 102/XXVI) na nameščence vseh pomorskih parobrodskih podjetij in na lekarnarske sodelavce in dispenzante, nato pa z uredbo o razširitvi pokojninskega zavarovanja nameščencev z dne 25. novembra 1937 (Sl. Nov. 272/LXXXIX) na vso državo. Osnovni organizacijski predpisi so izšli v uredbi o določitvi števila, sedežev in območja novih samostojnih zavodov za nameščence z dne 24. marca 1938 (Sl. Nov. 71/XXIV).

Rudarsko zavarovanje, ki je bilo ob zedinjenju že izvedeno v vsej državi, naj bi se po zamisli zakona o zavarovanju delavcev izvajalo glede zavarovanja za primer bolezni in nezgode skupaj z delavskim zavarovanjem, starostno zavarovanje pa preko samostojnih bratovskih skladnic. Ta zamisel ni uspela, marveč je nasprotno prodrlo načelo enotnega in samostojnega rudarskega zavarovanja vseh panog; to so ustvarila pravila bratovske skladnice za zavarovanje delavcev in osebja ter njihovih rodbin in sorodnikov pri podjetjih, ki spadajo pod rudarski zakon, z dne 1. decembra 1924 (Sl. Nov. 21/IV). Izvedba tega zavarovanja je bila zaradi prevzetih bremen posebno težavna v Sloveniji, kjer je bila za sanacijo odpravljena starostna renta in so bili prispevki večkrat povišani. V glavnem dosedanje določbe, le sistematično izpopolnjene in mestoma stvarno izboljšane so prevzela nova pravila bratovske skladnice z dne 16. februarja 1933 (Sl. Nov. 63/XVIII). Za sanacijo je bil nato z uredbo z dne 7. maja 1935 ustanovljen osrednji sklad za sanacijo glavnih bratovskih blagajn (Sl. Nov. 112/XXVI, izprememba z uredbo z dne 5. februarja 1936, Sl. Nov. 142/XXXIV, pravilnik z dne 21. maja 1935, Sl. Nov. 122/XXX). Dosedanje ureditev tega sklada je zamenjala

uredba o osrednjem skladu bratovskih blagajn in rezervnih skladov glavnih bratovskih blagajn z dne 15. maja 1937 (Sl. Nov. 110/XXXII) z navodili z dne 28. maja 1938 (Sl. Nov. 129/XXXVIII). Konec leta 1937 so izšla na podlagi pooblastila v finančnem zakonu, da naj se v novi ureditvi rudarskega zavarovanja upoštevajo sedanje gospodarske razmere, število zavarovancev in povečani izdatki, tretja pravila bratovskih skladnic (odločba ministra za gozdove in rudnike z dne 29. decembra 1937, Sl. Nov. 500/LXXXIX). Volitve v bratovskih skladnicah je uredila uredba z dne 14. januarja 1937 (Sl. Nov. 15/X), službeno razmerje nameščencev pravilnik z dne 20. decembra 1937 (Sl. Nov. 296/LXXXVI), zdravniško službo pa pravilnik z dne 13. julija 1938 (Sl. Nov. 163/LIV).

Novinarsko zavarovanje, ki ga je kot samostojno zavarovanje za primer starosti in invalidnosti obetala novinarska uredba, ni bilo izvedeno.

Socialno zavarovanje se je razvilo tudi izven gorenjih skupin. Tako je na pr. urejeno zavarovanje prometnega osebja za bolezen in nezgode z naredbo z dne 30. maja 1922 (Sl. Nov. 170/A), izpremenjeno z zakonom z dne 5. aprila 1931 (Sl. Nov. 84/XXVII), delavcev prometnih ustanov v pravilniku z dne 11. maja 1933 (Sl. Nov. 115/XXXII), uslužbencev zdravstvenih zadrug v pravilniku z dne 16. junija 1938 (Sl. Nov. 160/LIII), monopolskih delavcev z naredbo z dne 15. oktobra 1937 (Sl. Nov. 234/LXIX). Zavarovanje oseb, ki so izvzete po § 7 zakona o zavarovanju delavcev iz zavarovanja za primer starosti, onemoglosti in smrti, ureja pravilnik z dne 7. avgusta 1937 (Sl. Nov. 109/XXXI). Posebno številni so samostojni pokojninski skladi, na pr. osebja rečne plovbe (pravilnik z dne 24. avgusta 1928, Sl. Nov. 207), pogodbenih poštarjev (pravilnik z dne 18. novembra 1931, Sl. Nov. 270/LXXXV), stalnih monopolskih delavcev (pravilnik z dne 30. decembra 1935, Sl. Nov. 25/IV), gledališkega osebja (pravilnik z dne 23. februarja 1935, Sl. Nov. 46/X).

Dalekosežnega pomena za imovino, ki se nabira v ustanovah socialnega zavarovanja, je uredba o ustanovitvi poslovnih rezerv in rezervnih fondov pri zavarovalnih podjetjih, ustanovah socialnega zavarovanja, denarnih zavodih in združnih organizacijah ter o delnem nalaganju teh rezerv in rezervnih skladov v državne vrednostne papirje z dne 24. junija 1938 (Sl. Nov. 145/XLVII).

4. Razvoj skrbstva za brezposelne je tesno povezan z razvojem ustanov za posredovanje dela.

Temeljne določbe je dal zakon o zaščiti delavcev (§§ 70 do 107 a), ki je ukinil dosedanje pokrajinske ureditve in osnoval državne borze dela kot pomožne organe ministrstva za socialno politiko. Sredstva za podpiranje brezposelnih, ki je imelo le značaj socialne oskrbe, so bremenila državo; vendar je že finančni zakon za leto 1922/23 (čl. 110) pooblastil ministra, da sme za podpiranje brezposelnih določiti posebno doklado na zavarovalne prispevke po zakonu o zavarovanju delavcev, kar je storil z naredbo z dne 7. decembra 1922 (Sl. Nov. 229). Navzlic dotekanju sredstev iz samoupravnega zavarovanja so ostale borze dela do leta 1927 državne ustanove. Z uredbo o organizaciji posredovanja dela, o dajanju neposredne podpore brezposelnim delavcem, kakor tudi o dajanju cenenih posojil za gradnjo delavskih stanovanj z dne 26. novembra 1927 (Sl. Nov. 281/LXXVII) so bile dotlej državne borze dela preosnovane v javne borze dela na samoupravni podlagi; njih dohodki so dotekali iz večkrat povišanih in izpremenjenih doklad po naredbi z dne 7. decembra 1922. Dodatno k uredbi je izšla nato izvršilna naredba z dne 10. julija 1928 (Sl. Nov. 195/LXI). Uredba in naredba sta bili kasneje često izpremenjeni ter je dosedanjo uredbo s izpremembami povzela uredba z dne 19. aprila 1932 (Sl. Nov. 135/LXII). Tudi ta je doživela številne izpremembe, dokler ni izšla kot naredba v preskrbovanju brezposelnih delavcev in nameščencev z dne 15. decembra 1935 (Sl. Nov. 302/LXXII). Doslej fakultativno oskrbo je končno uredba o preskrbovanju brezposelnih delavcev z dne 25. novembra 1937 (Sl. Nov. 1/1 ex 1938) izpremenila v redno skrbstvo in s tem dejansko v zavarovanje.

Posebej se je razvijalo skrbstvo za brezposelne rudarje. Zaradi velike brezposelnosti rudarjev leta 1930 je minister za gozdove in rudnike izdal za rudarje, ki doslej niso bili deležni občega skrbstva za brezposelne, posebno naredbo o ustanovitvi sklada za preskrbo brezposelnih rudarskih delavcev pri bratovskih blagajnah in o nabiranju prispevkov za ta sklad z dne 31. marca 1931 (Sl. Nov. 73/XXII), s katero je, prav tako kakor glede delavskega zavarovanja, predpisal doklado za ta sklad, ki ga je uredil s pravilnikom o organizaciji, sredstvih in poslovanju sklada za preskrbovanje brezposelnih rudarskih in topilniških delavcev, bivših polnopravnih članov bratovske skladnice z dne 16. januarja 1932 (Sl. Nov. 21/IX). Za nosilca tega skrbstva je bil osnovan osrednji odbor za preskrbo brezposelnih rudarskih in topilniških delavcev v Beogradu. Pra-

vila bratovske skladnice z dne 16. februarja 1935 so posvetila posebno poglavje preskrbi svojih bivših članov, vendar so ohranila gorenji pravilnik v veljavi. O višini in pobiranju teh prispevkov je izšla nova naredba ministra za gozdove in rudnike z dne 29. julija 1935 (Sl. Nov. 185/LVI), ki je ostala v veljavi, prav tako kot pravilnik o skladu, tudi po novih pravilih bratovske skladnice z dne 29. decembra 1937. Ta pravila so ustanovila poseben oddelek za preskrbo v slučaju brezposelnosti in uredile tudi naloge, organizacijo in dohodke osrednjega odbora za preskrbovanje brezposelnih rudarskih in topilniških delavcev in nameščen-
cev.

Posebno posredovanje dela in brezposelna oskrba je urejena za mornarje, za katere veljajo posebne določbe veljavne uredbe o preskrbi brezposelnih delavcev z dne 25. novembra 1937 in pa že omenjeni pravilnik o organizaciji in poslovanju strokovne borze dela za mornarje z dne 15. aprila 1938. Analogne določbe za luške delavce ima tudi uredba o luškem delu z dne 2. februarja 1938.

Posebej je bilo urejeno zaposlovanje invalidov; o tem je izšel pravilnik o zaposlovanju oseb, ki so zaščitene po invalidskem zakonu, z dne 17. marca 1927 (Sl. Nov. 68/XIV), ki ga je nadomestil sedaj veljavni pravilnik z dne 12. junija 1931 (Sl. Nov. 139/XLVI).

5. Za delovne spore iz posameznega službenega razmerja je bilo ustanovljenih mnogo, da preveč novih sodišč in razsodišč. Rednim sodiščem so se pridružila predvsem razsodišča po obrtnem zakonu (postopnik v uredbi z dne 3. julija 1936, Sl. Nov. 178/XLIII z več izpremembami, ustroj v uredbi z dne 20. junija 1936, Sl. Nov. 178/XLIII). Posebna razsodišča so osnovana za spore iz zavarovalnega razmerja, in sicer za vsako panogo zavarovanja. Kolektivne spore je uredila uredba o določanju minimalnih mezd itd. z dne 12. februarja 1937, ki je uvedla obvezno posredovanje pred upravnimi oblastvi in redoma fakultativno razsodništvo pred razsodniškimi odbori.

6. Kot osrednje upravno oblastvo za usmerjanje in izvajanje socialne politike je bilo dne 7. decembra 1918 ustanovljeno ministrstvo za socialno politiko, katerega ustroj je uredila uredba z dne 5. aprila 1921 (št. 20161). Ministrstvo je dejansko že v prvih letih pritegnilo nase skoro vse področje socialnopolitičnih

oddelkov pokrajinskih vlad. Kasneje so bili z zakonom o ureditvi vrhovne državne uprave z dne 31. marca 1929 (Sl. Nov. 78/XXXII) poverjeni temu ministrstvu tudi dosedanji posli ministrstva za narodno zdravje. Ustroj samega ministrstva je uredil zakon o ustroju socialne in zdravstvene uprave z dne 19. marca 1930 (Sl. Nov. 64/XXIII), ki je razdelil ministrstvo na tri oddelke, in sicer na občji oddelek, oddelek za socialno skrbstvo in zdravstveni oddelek. Podrobno ureditev je izvedla uredba o ureditvi tega ministrstva z dne 31. oktobra 1934, ki je določila šest odsekov (za zaščito dela, za posredovanje dela, za socialno zavarovanje, za inspekcijo dela in parnih kotlov), ter dva odseka in en oddelek.

Tudi ministrstvo za gozdove in rudnike je dobilo v uredbi o svoji organizaciji (z dne 30. aprila 1936, Sl. Nov. 99/XXI) za rudarstvo analogne naloge, kakor jih ima ministrstvo za socialno politiko in narodno zdravje na splošno.

Inspekcija dela je bila najprej organizirana v uredbi z dne 21. maja 1921, ki je postala po čl. 150 ustave zakon o inspekciji dela z dne 30. decembra 1921 (Sl. Nov. 96/IX). Krajevno razdelitev države za inspekcije dela je najprej izvršila uredba z dne 7. septembra 1921 (Sl. Nov. 248), ki je razdelila državo na 21 oblasti; to je izpremenila uredba z dne 25. avgusta 1922 (Sl. Nov. 276/XXXIX) tako, da je zmanjšala število oblasti na deset. Kasnejša uredba z dne 16. marca 1926 (Sl. Nov. 64/XVII, z izpremembo z dne 13. julija 1926, Sl. Nov. 163/XLIV in z dne 29. marca 1927 Sl. Nov. 77/XVII) je razdelila državo na 10 inspekcij dela, 8 inspekcij parnih kotlov in 2 inspekciji plovbe.

Banske uprave imajo po zakonu o banski upravi z dne 7. novembra 1929 (Sl. Nov. 261/CV) oddelek za socialno politiko in narodno zdravje, in sicer za vsako poseben odsek, vendar je področje banske uprave v tej panogi zelo skromno. Inspektorji dela so sedaj strokovni referenti bana.

7. Naša država je sodelovala tudi pri ustvarjanju mednarodnega delovnega prava, bodisi mednarodno obveznih norm, bodisi njim ustreznih lastnih pravnih norm, tako s kolektivnim sodelovanjem držav v Mednarodni organizaciji dela, kakor tudi z dvostranskimi mednarodnimi pogodbami.

Naša država je sprejela razmeroma veliko število konvencij Mednarodne konference dela. Uzakonila jih je v dveh velikih skupinah in sicer konvencije o brezposelnosti, zaposlovanju žen pred in po porodu, o nočnem

delu žen, o minimalni starosti za zaposlitev otrok v industriji, o nočnem delu otrok v industriji, o najnižji starosti otrok za sprejem k mornarskemu delu, o tedenskem odmoru v industrijskih podjetjih, o minimalni starosti za sprejem mladeničev na delo kot nakladači ali kurjači na ladjah, o obveznem zdravniškem pregledu otrok in mladeničev, zaposlenih na ladjah, o odškodnini za nezgode pri delu in o odškodnini zaradi poklicnih bolezni ter o enakem postopanju z inozemskimi in domačimi delavci glede odškodnine za nezgode pri delu z zakonom z dne 6. decembra 1926 (Sl. Nov. 95/XXII ex 1927), konvencije o uporabi belega fosforja pri izdelovanju vžigalic, o naknadi za brezposelnost v slučaju brodoloma, o nameščanju mornarjev, o uporabi svinčenega belila pri barvanju, o pravici združevanja in koaliranja poljedelskih delavcev, o pogodbi o najemu mornarjev, o repatriranju mornarjev ter o zavarovanju industrijskih in trgovskih delavcev ter domačih poslov za slučaj bolezni z zakonom z dne 27. decembra 1929 (Sl. Nov. 44/XVI ex 1930). Poleg tega sta bili sprejeti še konvenciji o prisilnem delu z zakonom z dne 30. novembra 1932 (Sl. Nov. 297/CXI) in o označbi teže na zavojih, ki se prevažajo na ladjah, z zakonom z dne 26. februarja 1933 (Sl. Nov. 58/XVII ex 1933). Te konvencije so znatno vplivale na razvoj našega delovnega prava, ki se je tudi po tej poti razvilo na sodobno višino.

Dvostranske mednarodne pogodbe, ki se tičejo delovnega prava, je sklenila naša država tako glede socialnega zavarovanja (z Argentinijo, Sl. Nov. 14/II ex 1935; s Češkoslovaško, Sl. Nov. 268/CVIII ex 1929; z Italijo nettunske konvencije, Sl. Nov. 266/LXXXVII ex 1928; z Nemčijo, Sl. Nov. 251/XCV ex 1928; z Rumunijo, Sl. Nov. 213/LXIV ex 1933), kakor tudi o zaposlovanju državljanov držav-pogodbenic (z Albanijo, Bolgarijo, Francijo, Grčijo, Nemčijo in Rumunijo).

8. Delovnoppravna veda pri nas še nima svojih samostojnih študijskih ustanov. Gotovo jo bo v veliki meri pospeševal Socialni institut v Beogradu, ki naj se bavi s proučevanjem socialnih vprašanj; obeta ga zadnji finančni zakon kot samoupravno telo pri ministrstvu za socialno politiko in narodno zdravje. V Beogradu obstoji že bogata socialna knjižnica pri osrednji upravi za posredovanje dela (pravilnik z dne 17. januarja 1938, Sl. Nov. 49/XVI). V Ljubljani se z nekoliko širšim načrtom uveljavlja društvo Socialno-ekonomski institut. Delovno pravo se predava samo

na pravni fakulteti v Ljubljani, dočim se na nekaterih drugih univerzah predava socialna politika. S tem vprašanjem se je bavil tudi zadnji pravniški kongres, ki se je izrekel za to, da je treba za delovno pravo ustanoviti posebne stolice.

Slovstvo o delovnem pravu se je razvilo posebno v drugem desetletju svobode. Delovno pravo je poleg komentarjev vseh važnejših zakonov, predvsem obrtnega zakona in zakona o zavarovanju delavcev in nameščencev, dobilo že svoje prve sisteme. Monografije iz delovnega prava v pravniških revijah so vedno številnejše.

Razvoj našega delovnega prava, ki sem ga mogel ob pravnih virih in osnovnih zamislih le nakazati, izpričuje mnogostransko delo, ki sicer ni imelo širokega idejnega zamaha ali smotrnega načrta, pač pa pošteno voljo, da v danih razmerah doseže, kar največ more. Idejno je naše delovno pravo gradilo na osnovah dotedanjih gospodarskih in socialnih vzorov, brez posebne razgibanosti in pretresljajev. Veliki miselni prelomi so se le v odsevih zrcalili v našem delu, ki je sprejemalo posamezne pridobitve tujih naporov in jih uvrščalo v naš red. Ni se še zbudila lastna ustvarjalna sila, da bi gradila samosvoj socialni ideal in po njem oblikovala pravni red. Takega vzpona ustvarjalnih moči še nismo sposobni. Manjka nam tiste notranje sproščene napetosti, ki zagotavlja velika dejanja.

Jugoslovansko delovno pravo je preživelo svojo prvo, osnovno stopnjo razvoja. Z napornim podrobnim delom je dohitelo sodobne države in nadomestilo to, kar je mladi državi manjkalo. S tem je ustvarjen le formalni pogoj: ustvarjena dobra zakonodaja se mora tudi popolnoma uveljaviti. Takrat, ko bo ta pravni red tudi dejansko zaživel v vsej državi, bomo napravili drugi korak na svoji poti. Šele potem bo mogoč tretji korak, da si gremo iskat novih vzorov in poti do njih. Težko delo torej ni za, marveč pred nami.

Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci.

(Konec.)

Dr. Metod Dolenc.

IV. Obveznostno pravo.

14.) Pogodbe se sklepajo dandanes z redkimi izjemami ustno. „Beseda dolg dela“ pravi pregovor.⁷⁸ Ko se strneta volji pogodbenikov, je stvar opravljena. Med navadnim ljudstvom pa se zahteva za dokaz strnitve volje več. Pogodba je sklenjena šele, ko si pogodbeniki podajo roki. Ta čin se imenuje „zaključek“, pri kupčijah na Belokranjskem pa „dokonček“.⁷⁹ Formula za dokonček je pa ta, da vpraša en pogodbenik drugega: „Daš roko?“ Drugi udari v roko, rekoč „Bog!“ a prvi to ponovi: „Bog!“. Tu vidimo torej, da se simbolično sklene pogodba poznane vsebine s pozivom na Boga kot pričó. To ustreza pač globoki vernosti našega ljudstva.

Kdor prodaja, mora biti sam lastnik. Ko je Baltazar Bogišić zbiral v zadnji tretjini preteklega stoletja gradivo o jugoslovanskem običajnem pravu, mu je bilo sporočeno iz Motnika tole: „Ko kupec kupi govedo, udari prodajalec z vrvjo po govedu in s tem pokaže, „kako je govedo gotovo moje in božje, da ga nisem ukradel.“⁸⁰ Lep simbol za lastniško oblast prodajalca!

Omenimó naj tudi podoben način potrditve pogodbe še starejšega porekla, ki se pa nahaja ne samo v našem, ampak tudi v pravu sosednih narodov. Gorske bukve namreč predpisujejo za sklepanje pogodb glede zemljišč, ki spadajo pod gorsko palico, pa naj gre za prodajo, menjo, zastavo ali poroštvo, da morajo biti potrjene tudi z roko gorskega gospoda ali njegovega gornika.⁸¹

⁷⁸ Gl. Kocbek-Šašelj, loc. cit., str. 17. Tu pa so navedeni reki, ki so v nasprotju s tem, n. pr. Beseda pamet preleti, Beseda je veter, tebi iz ust, meni mimo ušes. Beseda ni konj (t. j. Ni da bi smel ‚jahati‘ na eni besedi, saj ni konj; gl. Dolenc, Slovenski pregovori in reki pa naše pravo, zgor. cit). Za germansko pravo navaja Eisenhart-Waldmann, loc. cit., str. 139: „Ein Wort ain Wort, ain Mann ain Mann“.

⁷⁹ M. Malnerič, loc. cit., str. 30. Po G. Križniku (gl. op. 42) pa naj se kupec oglasi pritrdilno z besedami: „naj bo v imenu Božjem“, ali pa, če kupi živino, naredi na tleh pred živaljo „sveti križ“ in imenuje „tri Božje osebe“.

⁸⁰ Po Križniku. (Gl. op. 42) Gl. Dolenc, Ob stoletnici rojstnega dne Baltazarja Bogišića, Slov. Prav. 1935, str. 7.

⁸¹ Dolenc, PZ., str. 378, 379.

Drugi način simbolične potrditve pogodbe je bil *likof*. Tudi ta institucija ni slovenskega porekla. Nastala je iz nemškega *Leitkauf*, ki je pomenil prvotno potrdilo kupne ali menjalne pogodbe s tem, da se je dal nasprotnemu pogodbeniku in pričam prigrizek s pijačo, ki je bila običajno sadjevec-*Obstwein*, v srednjeveški nemščini „*Lit*“. Odtod je prišel izraz *Lit*-, pozneje *Leitkrauf*, pa se je spremenil pri nas v *likof* kot *Weinkauf*.⁸² Kdaj je prišla ta institucija k nam, ne vemo. Gorske bukve iz l. 1543. je še ne omenjajo, vendar to ni dokaz, da je tedaj še ni bilo. Vinogorski zapisniki o pravnih iz 17. stoletja in seveda tudi iz poznejših dob pa navajajo zelo pogosto *likofe*.⁸³ Ne samo stranke si ga izgovarjajo, celo sodniki v srenji zahtevajo po končanem poslu sojenja svoj *likof*. Nek slovenski prevod gorskih bukve pravi uvodoma celo, da se prepoveduje že med poslovanjem sodnikov prinašati na mizo *likof*.⁸⁴ V poznejšem razvoju se je po običajnem pravu smatral *likof* celo kot bistveni pogoj za veljaven sklep pogodbe; če ni prišlo do pitja *likofa*, tudi pogodba ni obveljala.⁸⁵ Danes — pod vplivom pisanega prava — je *likof* samo še simbol radosti zastran uspešnega zaključka pogodbe, zlasti, če so sodelovali mešetarji, ki jim je *likof* naslada in nagrada.

15.) Drugačen pomen nego *likof* ima v našem ljudstvu *zadavek* ali *ara* (*Angeld*).⁸⁶ Po občem državljskem zakonu pomeni tisto, kar se da ob sklepu pogodbe kot ščepec pogojene svote v naprej, znak sklepa ali zavarovanja za izpolnitev pogodbe, vendar imata stranki pravico glede vloge are dogovoriti ali ukreniti nekaj drugega, posebnega. Vprav v tem pogledu pa je med slovenskim ljudstvom tisto posebno dogovarjanje ukoreninjena navada: Samo po sebi velja, da se sme nameravana, z aro podprta pogodba še razdreti, če se prinese ara tistemu, ki jo je dal, nazaj. Iz Savinjske doline poroča izvestitelj,⁸⁷ da se celo pogodba o ženitbi lahko zaara, a razide, če vrne sprejemnik aro v osmih

⁸² Gl. K. v. Amira, Grundriss des German. Rechts, str. 226; Cl. v. Schwerin, Grundzüge des deutschen Privatrechts, 178., in še drugih več.

⁸³ Dolenc, PZ., str. 386. *Likof* se omenja že v Vinodolskem zakonu iz l. 1288. (čl. 45).

⁸⁴ Dolenc, Pravni izrazi v prevodih vinogorskega zakona, ČSIKZ, 1920, str. 74.

⁸⁵ Dolenc, PZ., str. 169.

⁸⁶ Prvi slovenski prevod (1853) je prevedel *Angeld* s „*Kapara*“ (ara), gl. § 908. o. d. z.

⁸⁷ Izvestitelj Anton Čokan, (gl. op. 65).

dneh ali kakor dogovorjeno nazaj.⁸⁸ Tu pomenja torej ara simbolično dopustnost odstopa od izvršitve pogodbe brez utemeljitve.

Na Dolenjskem pa je poznana institucija „ara za kup“. Kdor pristavi k besedi „ara“ še besedi „za kup“, ta izključi s tem vsako možnost, da bi nasprotnik aro vrnil in pogodbo spraval ob veljavo.⁸⁹ Na Gorenjskem, v okolici Brda, pa se izključi jamčevanje za hibe živine, ki se prodaja, tako, da se prodajalec in kupec sporazumeta, da velja pogodba kot „železna“. To se pravi, čeprav bi živinčce kar v 24 urah poginilo, ostane pri pogodbi.⁹⁰ Po likofu, ki se je izpil po kupčiji živine, gre prodajalec domov, pa si obesil spotoma verige s katerimi je pripeljal živinčce na semenj, okoli vratu. Na ta način pokaže vsemu svetu, da je blago srečno prodal. Enak simbol radosti ob posrečeni kupčiji se uporabljala v Savinjski dolini, če je splavar svoj tovor na brodu prodal in se vrnil z dolgega potovanja po rekah srečno domov. Ovije si na splavu rabljene vrvi kot umetno napravljen zvitek okrog gornjega života. Razen tega pa gredo vsi splavarji k svojemu patronu sv. Miklavžu v kapelo Libije kraj Mozirja, pa mu vržejo primeren dar v puščico, da se za srečni izid zahvalijo.⁹¹

Pismena oblika pogodb je seveda Slovencem tudi znana, vendar menda ne preveč priljubljena. Na to kaže stara rečenica z Dolenjskega, „tinta je vinta“. To se pravi, kdor se s tinto podpiše, ta je kakor privit, ne more več od pogodbe odstopiti, pa naj se še tako trudi, da bi se izvil.⁹²

Omenimo še simbolično izraženo vrsto pogodb glede prodaje nepremičnine kot gospodarske edinice pod pogojem „Hujš in buljš“. Oblika je zapisana tudi za novejšo dobo na Tolminskem. Pomeni pa, da veljajo vsa aktiva in pasiva kot prevzeti predmeti pogodbe, najsi so izrečno omenjeni ali ne, samo da se tičejo nepremičnine.⁹³

⁸⁸ Enako sta navajala kot pravni nazor: Fr. Milčinski, loc. cit., str. 367 („nevesta se zaara“) in Al. Hudovernik, Pravni običaji slovenski, Sl. P. 1885., str. 2 („za nevesto se da zadav“). Fr. Marolt, Slovenske narodoslovne studije, str. 20, pa piše: „Ako je ženinu uspelo, je dal v prošlih časih ‚aro‘ (večji srebrni novc) in udaril v roko“.

⁸⁹ Izvestitelj kot pri 59).

⁹⁰ Izvestitelj dr. Oton Fettich, odvetnik v Ljubljani. [Morda se porajajo taki dogovori, ker „cvenik pravico preupije“ (Fr. Milčinski, loc. cit., str. 369.)]

⁹¹ Izvestitelj kot pri op. 87.

⁹² Izvestitelj kot pri op. 59.

⁹³ Gl. J. Kelemina, loc. cit., str. 61. (po Štreklju, L. M. Sl. 1894); izraz se rabi še dandanes.

Drastično rečenico uporablja dolenski kmet, če se hoče otresti prosilca za posojilo, ki ga nerad vrača. Reče mu v obraz: „Tebi se sme posoditi samo mačka.“ Mišljeno je to tako, da se samo maček sam nazaj vrne tja, od koder je bil posojen.⁹⁴ „Preklada z rame na ramo, s kola na kol,“ pravi simbolično narod tistemu, ki jemlje na posodo, da dolgove plačuje.⁹⁵

V Savinjski dolini pa govorijo po Pleteršniku⁹⁶ — da si nekdo izposodi na iztek vež, če gre za denarno posojilo, ki se obrestuje, a poleg tega vrača z amortizacijskimi kvotami.

Pri nekaterih vrstah pogodb se je uporabljal rovaš. Štrekelj je skušal dokazati, da je prišla beseda in z njo tudi institucija iz madžarščine.⁹⁷ Mislimo, da se je le ime moglo preseliti od tam k nam. Kajti institucija je bila med južnimi Slovani že zelo zgodaj poznana. Srbi so imeli n. pr. porez, ki je isto kot rovaš: Na razklani palici se zarezavajo znamenja vsakokrat, ko se je dobava ali plačilo izvršilo. To pa pomeni realni dokaz v primeru pravde. Tudi Nemci so imeli prav tako dokazovanje po „Kerb-“ ali „Raitholz“. V naših zapiskih o vinogorskih pravedah mrgoli sklicavanje na rovaš ali zahtev, da se naj pokaže rovaš v svrhu pravega dokaza.⁹⁸

Splošno se govori še danes: „Kdor mačko v žaklju kupi, je osleparjen.“ Tu sta kar dva simbolizma vzporejena. Prvi del kaže na aleatorični značaj pogodbe, če si kupec ne ogle da kupljenega predmeta, pa vendar sklene kup. Učinek pa je, da je sam sebe osleparil, t. j. ravnal je, kot da bi bil slep. Reče se pa tudi, da se je takšen kupec „opeharil“. Ta izraz je tudi simboličen, vendar ni slovenskega izvora. Opehariti pride od nemškega Becher, ta iz latinskega poculum, mišljeno pa je tisto in tako opeharjenje, ki je bilo na dnevnem redu pri metanju kock iz lesene čaše na mizo (Würfel-

⁹⁴ Izvestitelj kot pri op. 59.

⁹⁵ Gl. Al. Hudovernik, Pravni običaji slov., Sl. Pr., 1883, str. 7.

⁹⁶ V dodatkih in popravkih Slovarja, str. V.

⁹⁷ Prim V. Mažuranič, Prinosi itd., str. 1264., Dolenc, Dušanov zakonik, str. 150, 151. Al. Hudovernik, Pravni običaji, Sl. Pr. 1883., str. 5. piše, da imajo gostilničarji vse palice, ki služijo za rovaše, z žico v sveženj povezane.

⁹⁸ Dolenc, PZ., str. 166, 170, 392, 480. — Ni dvoma, da so bili takšni realni dokazi trdnejši, kot oni — personalni — po pričah, ki jim slovenski pregovor nič kaj ne zaupa. Prim. Kocbek-Šašelj, loc. cit., str. 23.: „Boj se tega, ki rad prisega“, Fr. Milčinski, loc. cit., str. 367: „Boj se tega, ki prisega“.

spiel).⁹⁹ Ni pa dan primer osleparjenja pri kupu živine, če se koj za kupom pokažejo „cesarski tadli,“ to so po narodni govorici hibe na zdravju ali uporabljivosti živine, za katero je prejšnji o. d. z. sam dovoljeval izredno jamčevanje zbog domneve, da je bilo živinče že pred kupom bolno. Vsekakor je ohranjen izraz „cesarski“ iz časov, ko so sodišča proglašala sodbe v imenu „cesarja“, čeprav se to danes godi v imenu kralja. (Kako se dá jamčenje za hibe izključiti z „železno“ pogodbo, smo že zgoraj povedali.)

16.) Čisto na kratko naj še navedemo način sklepanja pogodb, ki se je, zgodovinsko smatrano, pričel v 15. in 16. stoletju, ampak samo za pripadnike višjih slojev, pa se je do 19. stoletja razširil na vse in vsake pogodbe, tudi če so se sklenile med kmeti na eni strani in gospodo na drugi. To je sklep pogodbe pod obvezo deželne zveze zoper škodo, t. j. „Landschadenbundklausel“.¹⁰⁰ Slovenskega naziva za to klavzulo ne poznamo. Odkod izvira ta klavzula, še ni dognano. Le to vemo, da je prvotno pomenila medsebojni dogovor, da tista stranka, ki ne bi pogodbe izpolnila, pristane v dopustnost takojšnje eksekucije v vsi sedajšnji in bodočo imovino stranke, po njeni smrti pa tudi njenih dedičev. Je ni skoraj najti pogodbe, ki je bila konec 18. stoletja spisana ali tiskana in pisana v obliki formalne listine, da bi ne imela na koncu vsaj omembe te klavzule. Toda praktične vrednosti ji ne bi pripisovali. Postala je nekakšna običajna floskula birokratičnega stila.

V. Kazensko pravo.

17.) Znano je, da je bilo kazensko pravo po svojih funkcijah prvo, ki se je v pravosodstvu udejstvovalo. Zato nam postane tudi jasno, da se nahaja med prostim narodom prilično največ prastarih simboličnih pravnih dejanj in izražanj, večkrat metafor, ki spadajo v obseg kazenskega prava.

Da je veljal tudi med Slovenci nekdanj svetopisemski princip „zob za zob, glavo za glavo“, kaže še sedaj živeča prislovica „glavo za glavo, najkrajše pravo“ in pa „šilo za ognilo“.¹⁰¹ To se pravi: Če kdo drugega človeka ubije, treba njega ubiti, in pa, če kdo drugega dregne in poškoduje z jekleno konjico za brušenje kos, to je namreč ognilo, naj mu

⁹⁹ Izvestitelj dr. Jakob Kelemen, vseuč. prof. v Ljubljani.

¹⁰⁰ Gl. Dolenc, Pravna institucija „Klausel des allgem. Landschadenbundes“ itd. v ZZR. 1950., str. 1—34.

¹⁰¹ Gl. Kocbek-Šašelj, loc. cit., str. 52, 176.

vrne sunek z enako ostrim ali še ostrejšim orodjem nazaj. Simbolizem ima pri tem zelo jasno vlogo.

Spomin na zelo stare institucije tiči v rečenicah: „To se je opekel,¹⁰² ali: „Daj mi srečo, vrzi me v vrečo,¹⁰³ ali „On me je napetnajstil, prešestnajstil,¹⁰⁴ in „Na to lahko stokrat prisežem“.¹⁰⁵ Pri vseh teh rečenicah moramo misliti, da so preostanki nekdanje „božje sodbe“ ali *ordalov*,¹⁰⁶ kot dokaznega sredstva in le čuditi se moramo, da se prosto ljudstvo teh izražanj še dandanes poslužuje, čeprav niti pojma nima niti ne more imeti, odkod prihajajo.

Poudariti moramo primitivnost dokazovanja v pravadah, ki so se vršile pred tisoč in več leti ne samo med Slovenci, ampak tudi drugod, povsod seveda po sili razmer. Kazensko pravo je bilo izoblikovano v glavnem za krvne delikte, kjer je šlo za pogubljenje življenja ali pa za hudo telesno poškodbo. Oboje je zahtevalo sprva krvno osveto,¹⁰⁷ pred katero je trepetal ne samo neposredni storilec, ampak tudi sleherni član njegove rodbine, izvzemši morda ženske in deco. Dolgo je bilo treba, preden se je osveta omejila po obsegu; mogoče pa je to bilo samo v primerih, če je bilo dejanje, ki je zahtevalo osveto, očitno, notorno. Zlasti pa, če je kdo zalotil storilca pri samem dejanju, in flagranti in ga „obkričal“. Viri pravijo „beschreyen“,¹⁰⁸ mišljen pa je „pokrik“ v vinodolskem statutu iz prilično istega časa, koncem srednjega veka, t. j. kričanje „pomagajte“ ali podobno.¹⁰⁹ Tu je bilo lahko obsoditi, zlasti če je k notornosti ali pokriku prišlo tudi še priznanje zločinca, da je dejanje on zagrešil. Toda tam, kjer notornosti ni bilo, so se morali posluževati drugih sredstev: Osumljenec naj se izkaže v

¹⁰² Gl. Dolenc, Dušanov zakonik, str. 89, 164, 172; isti: Slovenski pregovori in reki pa naše pravo, Vodnikova pratika 1956.

¹⁰³ Gl. Kocbek-Šašelj, loc. cit., str. 9 (mnenje Ves. Čajkarnoviča), za nasprotno mnenje gl. cit. Dolenc, Slov. pregovori in reki itd.

¹⁰⁴ Gl. Dolenc, PZ., 188

¹⁰⁵ Gl. Dolenc, Slovenski pregovori in reki itd.; Karel Kaldlec in še drugi so smatrali zapisigo za najblažji način božje sodbe: Bog odloči po kakovosti prisege o usodi pravde.

¹⁰⁶ Za germansko pravo: Puetzfeld, loc. cit., str. 117 nasl.

¹⁰⁷ Gl. Il. Jelić, Krvna osveta i umir (1926), Dolenc, O krvnoj osveti, Pravni zbornik (Podgorica) 1953, šte. 1. Za germansko pravo Puetzfeld, loc. cit., str. 44. 49 et passim.

¹⁰⁸ Gl. Dolenc, Pravnozgodovinski prikaz dokaznega postopanja itd. ZZR. XIV., str. 16, 22. Za germansko pravo citira Eisenhard-Waldmann, loc. cit., str. 226, pregovor „Gerüft ist der Klage Anfang“.

¹⁰⁹ Gl. Vin. st. čl. 7, 8, 9, 23, 24, 37. Prim. še Trsatski statut čl. 2, 3.

božji sodbi, ali je kriv ali ne. Sodil ga bo Bog, ki mu ni nič neznano. Obtoženec naj prenese kos razbeljenega železa izpred božjega hrama na mizo v božjem hramu.¹¹⁰ Če se ne opeče, je Bog pokazal, da je nedolžen. Če se je opekkel, namreč do živega mesa, pa so drugi o njem govorili: „To se je opekkel.“

Druga vrsta ordala je bilo potapljanje zločinca v globoko vodo.¹¹¹ Voda ne sprejme vase ničesar nečistega. Kdor je kriv zločina, pa splava vrh vode, v katero je bil vržen, je obsojen. Vendar kaže slovenska rečenica „Daj mi srečo, a vrzi me v vrečo,“ ki pa je znana v isti obliki tudi Srbom, da je slovensko ljudstvo že podvomilo o pravičnosti takšnega načina dokazovanja krivde. Kdor pride v vrečo, da ga potapljajo, ta ne more plavati, on se potopi, a s tem se izkaže njegova nedolžnost, on je bil deležen „sreče“!¹¹²

Ko je prišlo krščanstvo k Slovencem, je tudi pravosodstvo krenilo na nova pota. Uvedena je bila prisega. Kdor se podvrže temu načinu dokazovanja, se sklicuje na Boga, da govori samo čisto resnico. Simbol za to sklicevanje pa tiči v tem, da oseba, ki se zakolne, seže po sveti knjigi — evangeliju, ki ga pritisne na prsa, pač k srcu.¹¹³ Takšna prisega osumljenca včasih opraviči, t. j. opere naprtene krivde. Ali ne vedno. Če so ga tehtni razlogi obremenjevali, ki potrjujejo vsaj deloma sum, ki nanj bije, on ne dobi sam osebne prisega, pač pa jo dobe lahko druge osebe, ki v izvestnem številu prisežejo na njegovo nedolžnost. Takisto pa je mogoče, da se da prisega ovaditelju in izvestnemu številu — vsaj 7 — prič, ki potrdijo, da je osumljenec splošno znana škodljiva oseba ter da se po vsej pravici dolži zločinstva. V takšnem primeru, ki ga Nemci imenujejo „Übersiebmung“,¹¹⁴ Slovenci pa označujemo z izrazom „presedmanje,“ je postal položaj ovajenca težak. Izmotal pa se je vendarle iz njega, če je on še večje število prič, ki so zanj prisegle, privedel. Teh je po prilici moralo biti vsaj petnajst ali šestnajst, torej dvakrat več kot pri presedmanju. Nasprotnik ovaditelj, ki mu to ni bilo po godu, pa

¹¹⁰ Gl. St. Novaković, Zakonik štefana Dušana, str. 166: „mazija“ in „kotao“.

¹¹¹ Gl. Dolenc, P. Z., str. 57, 184. — Dr. Ivan Tavčar je porabil ta motiv v svoji „Visoški kroniki“.

¹¹² Prim. op. 103 zgoraj.

¹¹³ Gl. Dolenc, PZ. str. 56.; isti, Slovenski pregovori in reki itd., Vodn. pratika 1956.

¹¹⁴ V kranjskem deželnem ročinu iz l. 1460 „mit Siben übersagen“. Gl. Dolenc, Pravnozgodovinski prikaz dokaznega postopanja, ZZR. XIV., str. 14; isti, P. Z., str. 56, 185.

tudi drugi ljudje so govorili: „on ga je napetnajstil ali prešestnajstil“.¹¹⁵ Čudovito je, kako se je takšna, že pred nekoliko stoletij ob rabo prišla rečenica še do danes ohranila med ljudstvom. Enako pa kažejo besede, da bi nekdo na to ali ono trditev še stokrat prisegel, simbolično, da ne gre samo za posebno zagotovilo resnične izpovedbe, ampak za nekdanji, tudi Slovincem dobro znani način dokazovanja, da se je tisti, ki ni mogel privedi večjega števila prisežnih pomagačev ($2 \times 7 + \text{on sam} = 15$) položi sam toliko priseg zapored, da prekorači število od nasprotnika privedenih prič.¹¹⁶

Omembe vredno je še, da se je smrtna obsodba še dolgo dobo novega veka simbolično izražala s tem, da se je nad glavo zločinca sodna palica na dvojje zlomila.¹¹⁷ O tem smo že prej govorili. Tu pa naj dopolnimo znameniti simbol, da se je reklo pri oprostivti od obtožbe, da se zlom palice opusti, z besedami „Der Beklagte wird entbrochen“. Žal, da ni nikjer v virih zapisano, kako se je ta stalna fraza iz zapisnikov o ljudskih sodnih zborih glasila v slovenskem jeziku.¹¹⁸

18.) Pa preidimo na spomine starih načinov kaznovanja, ki so bili spremljani s simboličnimi dejanji. Mimogrede opozorimo, da se beseda in pojem „kazen“ od brižinskih spomenikov („pokazen“) pa do patenta dunajske vlade iz leta 1771. ne nahaja v nobeni listini.¹¹⁹ Nadomestovali so pisci ta pojem z različnimi izrazi, povzetimi po latinskem ali nemškem jeziku, Slovenci pa so dejali, da gre za *pokoro*.¹²⁰ Ta izraz pa je izposojen iz verskega življenja in nam priča, da so Slovenci smatrali kazen za nekaj, kar je treba staviti v isti okvir, v katerem se giblje cerkvenopravna pokora.

¹¹⁵ Za vinodolski zakon, v katerem se število še znatno povišuje — do 49 — gl. M. Kostrenčič, Vinodolski zakon, str. 111.

¹¹⁶ Prim. M. Kostrenčič, ibidem. Gl. Dolenc, Slov. pregovori in reki itd., Vodnikova pratika 1936.

¹¹⁷ Puetzfeld, loc. cit., str. 101, pravi, da je nastal ta običaj šele v 15. stoletju; prišel pa da je iz angleškega, kjer se je pojavil najprej v 13. stoletju: Sodnik zlomi svojo palico nad glavo obsojenca, vrže mu kose pod noge in reče: „Nun helf Dir Gott, ich kann Dir ferner nicht helfen“.

¹¹⁸ Gl. Dolenc, PZ., str. 283.: Listina o oprostilni sodbi se je imenovala „Entbrechsbrief“. O omenjeni proceduri glede obsodbi nasprotnega simboličnega dejanja v nemških knjigah ne najdemo ničesar.

¹¹⁹ Gl. Dolenc, PZ., str. 46. Etimološko izvajanje; Fr. Ramovš, Slov. Pr. 1921., str. 230. (iz „pokazati“).

¹²⁰ Gl. Dolenc, P. Z., str. 46, 47. Gl. tudi J. Kelemina, loc. cit., str. 43, 44.

Kazenska sredstva, ki so se uporabljala med Slovenci po deželno knežjih sodiščih, zlasti pa po krvnih sodnikih (Bannrichter),¹²¹ nam ne dajejo povoda, da bi o njih razglabljali v pogledu simboličnega udejstvovanja. Krute so bile do nesmiselnosti, talionsko načelo je prednjačilo. N. pr. dokazano je, da so v ptujski okolici še v 14. stoletju tistemu, ki je vdrl v hišo, odsekali vprav tisto nogo, s katero je v njo vstopil, ali tisto roko, s katero je nasilno zamahnil po stanovalcu v hiši.¹²² Še eno bi omenili; zasledili smo jo v virih iz 17. stoletja v Višnji gori. Sodišče je obsodilo dva zločinca na obglavljenje in jima to tudi razglasilo. Toda malo pozneje se jima je prečitala sodba po drugem konceptu, namreč, da sta za eno leto obsojena na prisilno delo. Tako so ju torej sodniki, t. j. krvni sodnik, notarius in 10 prisednikov namenoma kaznovali s povzročitvijo smrtnega strahu. Obsodba na obglavljenje je bila simbolična, ampak odurno kruta, čeprav le fiktivna.¹²³

H kaznim, ki bi se naj izvajale nad zlikovci, ki so grešili zoper postave, veljajoče za vinogradniško prebivalstvo, pa moramo šteti neke vrste simbolično izvajanih dejanj. O odrezanju malega uhlja, ki naj utisne tatu žig za vedno, smo že govorili. To je bila sramoteča kazen, vendar nimamo listinskih dokazov, da se je v resnici tudi na slovenskem izvrševala, dasi je bila po gorskih bukvah predpisana.¹²⁴ Pač pa vemo, da so zlasti tiste, ki so grešili z jezikom in grdo obrekovali, naši predniki obsojali na to, da se morajo sami po u s t i h p o č i t i („aufs Maul hauen“), enkrat ali večkrat, toda vselej pred zbranim ljudstvom, ob veliki javnosti. To vrsto simbolične kazni si je naše ljudstvo samo izmislilo; ona ne stoji v gorskih bukvah, pa tudi sosedni narodi jo niso poznali.¹²⁵ Takisto je pomenila veliko ponižanje samega

¹²¹ Gl. Dolenc, Postanek in pomen instrukcij za krvna sodišča na Štajerskem, Kranjskem in Koroškem, ČZN., 1912., str. 98 nasl.

¹²² Gl. A. Mell, Ds steirische Weinbergrecht; str. 137.

¹²³ Gl. Dolenc, Ljudsko pravo pod žužemperško in soteško gorsko gosposko, ČZN, 1930., str. 11. Predmet obsodbe je bil „schimpflich und verbottener Paschquill“ zoper gosposko.

¹²⁴ Gl. op. 24. Ukinjena je bila ta kazen kot kazen, ki okrnja telo, s ces. redom za deželna sodišča z dne 30. decembra 1656. Gl. Dolenc, P. Z., str. 428.

¹²⁵ Germansko pravo je poznalo mnogo drugih „zrcalečih se“ kazni (spiegelnde Strafen); gl. Puetzfeld, loc. cit., str. 123 nasl. Med Slovenci je vladalo pač načelo, ki je zapisano v protokolu z dne 16. decembra 1595. za Kostanjevico: „In quo quis peccavit, in illo puniatur“. Gl. Dolenc, Pravosodstvo cistercienske opatije itd. ZZR., III., str. 79.

sebe na simboličen način zapoved, da je moral obsojeni obrekovalec tiste besede, s katerimi je drugo osebo grdil, psoval, po krivem dolžil, na-se obrniti, pa še kleče za božjo voljo odpuščanja prositi, vse to seveda javno na vinogorskem zboru.¹²⁶ To so pristne simbolične kazni iz pravnega življenja našega ljudstva.

Nismo zasledili nikjer na Slovenskem spominov na to, da bi obsojen zločinec moral nositi po mestu, trgu ali vasi kakšen predmet kot simbol osramočenja, kar je bilo v nemških deželah povsem običajno.¹²⁷ Nekaj podobnega pa je tudi med Slovenci veljalo. Tujega izvora je bila namreč pri nas povsem udomačena kazen, da se storilec kaznivega dejanja osramoti s tem, da so mu obesili okrog vratu „trlico“, ki se imenuje na Štajerskem tudi „trčka“, med kajkavci „oberlin“, in ga tako označenega postavili na sramotni oder v bližini cerkve ali na velikem trgu.¹²⁸ Tista klada je bila torej simboličen znak za pokoro, ki jo mora javno pretrpeti. Še danes imamo vse polno ostankov takih sramotnih odrov, ranjki I. Vrhovnik¹²⁹ ga je še sam videl in opisal v Kladezni ulici v Ljubljani (pri Trnovski cerkvi). Cerkvena kronika iz Mozirja zabeleži v l. 1668., da stoje na pokopališču farne cerkve sv. Pavla „orodje očitne pokore“, t. j. velik lesen križ, kjer so se izvestni grešniki morali za izvestne grehe očitno pokoriti.¹³⁰ Tik pod cerkvijo na Sveti gori pri Litiji je danes ohranjen prostor, kjer so očitne grešnike vklenjene pokorili. V Kranju (podobno tudi v Ljubljani) so mesarje, če so dajali slabo mero ali težo, zlasti pa če so klali bolno živino, privezali k lesenemu križu in jih tako izpostavljali zasmehu. Po zgodovini Kranja (Žontar, Ljubljana 1938. str. 95) je ta navada prišla v 18. stoletju v rabo, pa je kranjski mestni svet l. 1740. sklenil, da se postavi ponovno „mesarsko znamenje“. Odpor mesarjev je vedel do pravde, o kateri tu ne moremo pisati. Pa tudi drugod imamo poročila o sramotnih kamnih in lepo bi bilo, če bi se zbralo vse tisto, kar ljudstvo govori o njih zgodovini. Čehi so to delo lani opravili za slovaško pokrajino.¹³¹

Kar se tiče izvrševanja kazenskega pravosodstva v praksi že davno preteklih časov, naj omenimo iz predpisov

¹²⁶ Gl. Dolenc, PZ., str. 430.

¹²⁷ „Symbolische Prozession“ po Grimmu; gl. Puetzfeld, loc. cit., str. 125.

¹²⁸ Gl. J. Kelemina, loc. cit., str. 87; Dolenc, PZ., str. 431.

¹²⁹ Ivan Vrhovnik, Trnovska župnija v Ljubljani, str. 39, 40.

¹³⁰ Izvestitelj Anton Čokan, gl. op. 63.

¹³¹ Gl. Rih. Horna, Pranýře na Slovensku (Praga, 1937.).

15. stoletja za Kranjsko, da je moral birič zlikovca, ki je veljal za homo damnosus, prijeti za pas ob životu in ga tako tirati pred sodnika. Ta prijem ali zgrabitev seveda ni bilo brahijalno sredstvo, ampak odločujoč simbol.¹³²

V sodni knjigi mesta Kranja iz l. 1517—1519¹³³ je omenjen primer, da je ubijalec poslal deželskemu sodniku „krvavi belič“ (denarius sanguinis) s prošnjo, da se mu zagotovi varni sprevod (Geleite); prošnja pa ni bila uslišana. Na kaj naj mislimo pri tem krvavem beliču? Omenja se samo na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem kot neka vrsta pristojbine sodniku. Preden so dvignili mrliča od tal, je morala biti omenjena pristojbina plačana. Z njo si je mogel pobegli ubijalec kupiti varnost pred krvnim sodnikom, ne pa pred sorodniki ubitega.¹³⁴ Mi vidimo v tem krvavem beliču tisti del krvnine (vražde), ki pripade sodišču. Vsekakor je plačilo beliča namesto vse krvnine simbolično dejanje za spravo s sodiščem ali z gosposko.¹³⁵ Seveda si jo smemo zamisliti kot upošteveno samo pri usmrčenju iz nepazljivosti ali malomarnosti. Za takšen primer je šlo pač v Pleterju l. 1624., ko je mož umrl na ranah, ki jih je dobil, ko je drugi mož utaknil cev puške, ki je ni mogel razbasati, v ogenj, pa je nastala eksplozija. Prizadeti sorodniki so se v izogib tožbe (in morda osvete?) poravnali na precejšnjo globo dveh zlatnikov, sodni zbor pa ni zahteval kaznovanja.¹³⁶

Napoved morebitnega kaznovanja delavcev — tlačanov, če bi ne vbogali pri delu na polju, ampak lenarili, je bila simbolično izražena tako, da je valpet, t. j. pooblaščen odposlanec grajščine, pripeljal na polje koš s šibami in pali-

¹³² Gl. Kranjski deželni ročin iz l. 1460 in o tem Dolenc, Pravnozgodovinski prikaz dokaznega postopanja itd., str. 16.

¹³³ Gl. Zontar, Zgodovina Kranja, str. 95 nasl.

¹³⁴ Gl. H. Hirsch, Die hohe Gerichtsbarkeit im deutschen Mittelalter, Prag 1922, 52 in v Deutsches Rechtswörterbuch II., 383, cit. po Zontar, ibidem. O podobnih inačicah, kako se postopa z ubito osebo, gl. Puetzfeld, loc. cit., str. 115 („In späterer Zeit wird der Leichnam in sinnbildlicher Form vorgewiesen, zunächst noch durch die abgeschnittene Hand des Toten (die „Tote Hand“), die nach Erlegen der Wergeldes nachträglich bei der Leiche beige-setzt wird...“) Prim. tudi glede „Geleit“: Meyer H.: Das Mühlhauser Reichsrechtsbuch, str. 92, 94, 162.

¹³⁵ Gl. Al. Solovjev, Jedan slovenski uticaj u vizantinskom pravu, Arhiv za pravne i društ. nauke, 1932, str. 25—33; tu se trdi v (str. 31): „Bez sumnje, osnovna odredba da se ubijstvo može otkupiti „vraždom“ (globom), koja se ustupa povlašćenom zemljeposjedniku, — pripada slovenskom pravu.“

¹³⁶ Gl. Dolenc, Pravosodstvo cistercianske opatije v Kostanjevici itd., ZZR. 1924., str. 74.

cam, s katerimi so se telesne kazni kar na licu mesta izvrševale. Ta koš se je imenoval „grajske vice“, kaznovanje pa „vicanje“.¹³⁷ Tudi tu spoznamo simbolično, ali še boljše metaforično izražanje, ki spravlja svetno kazen v neposredno zvezo z vicami kot versko institucijo, kjer se tudi duše umrlih pokore za svoje grehe.

19.) Na kraju tega poglavja bi samo še navedli prav za sedanjo dobo dve pristno simbolični — metaforični izražnji, ki sta nastali na polju kazenskega prava.

Na Spodnjem Štajerskem vprašajo pričo, ko se je vrnila od zaslišanja pri sodišču „Ali so te kaj močno pretepevali?“¹³⁸ Tu ne gre za misel, da bi bila tista oseba resnično pretepena; saj je danes nekaj tacega čisto izključeno — pri naših sodiščih. Pač pa hoče ljudska govornica s tem povedati, da je izpraševanje prič pri sodnem zaslišanju v kazenskih zadevah včasih tako mučna zadeva, da liči v mnogočem pretepevanju. Paradokсна metafora, ki ji ni kmalu para.

Drug prav značilen primer pa je ta-le: Če je nekdo dobil s sodbo pogojno kazen na prostosti, pa se ponaša skozi dobo, najmanj eno, največ tri leta, kakor določi sodišče, povsem pošteno, neprikorno, mu je izvršitev kazni odpuščena. Nič mu ni treba sedeti ali plačati. Recimo, da je dobil nekdo radi tepeža pol leta zapora pogojno. Ljudstvo na Gorenjskem pravi, da ima, odkar je bil obsojen, pa do kraja preskusne dobe — *pre povedano roko*.¹³⁹ Tu je v prenesenem smislu lepo izraženo, da se roka obsojenca ne sme izpozabiti, da bi vnovič zgrabila za nož ali kakorkoli povzročila telesno škodo drugemu, ker bi v tem primeru moral gospodar te roke — kazen odsedeti.

20.) Te dve izražnji sta kar iz najmodernejšega prava povzeti. Ljudstvo jih je sprejelo po svoje, s simboličnimi primesmi. Slovenci pa imamo tudi še druge izraze, ki spadajo v t. zv. zlikovski jezik, francoski rečeno argot, nemški Rotwelsch ali Gaunersprache. Tak jezik je uporabljal Josip Jurčič v svojih Rokovnjačih, vendar skoro gotovo ni preživel francosko-ilirske dobe. Samo izraz rokovnjač je ostal in izraža še vedno neko posebno vrsto zlikovcev. Pač pa imamo še danes posebne izraze, kakor „primazati, nasamariti, nabrisati, olesičiti, izblekniti“, ki pomenijo pri preprostem ljudstvu izvestno kaznjivo dejanje. Izraz „suniti“ ima

¹³⁷ Gl. J. Kelemina, loc. cit., str. 89.

¹³⁸ Po izvestju dr. J. Kelemine, red. univ. prof. v Ljubljani.

¹³⁹ Po izvestju dr. St. Bajiča, sodnika okr. sodišča v Ljubljani.

celo dvojen pomen: Kdor upotrebi nož, da prizadene svojemu nasprotniku rano, „ga je sunil“, pa tudi tisti, ki si prilasti nek predmet v tatinskem namenu, „ga je sunil“. Ti in takšni izrazi so pač metafore, ki spadajo v drug okvir, v zlikovski jezik. Vsekakor raziskavanje teh jezikovnih posebnosti ne gre spravljati v zvezo s predmetom naše razprave o narodnih pravnih simbolizmih.¹⁴⁰

VI. Zaključek.

21.) Iz naših, čeprav ne mnogoštevilnih navedb se vendarle jasno vidi, da je slovensko preprosto ljudstvo vedno kazalo in še kaže živo zanimanje za pravno življenje. Zdaj s prispodobno v prenesenem smislu, zdaj na simboličen način poudarja bistvo in pomen nekega pravnovažnega dejanja. Včasih zveni iz simbolizma ali metafore celo lahna kritika že preminule ali pa sodobne institucije, odnosno njenih posledic. Seveda je bilo temu v veliko večji meri tako v tistih časih, ko je ljudstvo po svojih predstavnikih, nekdam „dobri ljudje“ imenovanih, samo po sebi reševalo pravde.¹⁴¹ Tedaj se je ljudska pravna zavest živahneje izživljala. Žal, da je mnogo takšnega pristno-slovenskega pravnega gradiva zapalo pozabnosti in le drobci so nam oti, zlasti taki, ki so se izcimili pod vplivi tujih prav. In vendar smo mogli tudi vsaj nekoliko simboličnih dejanj in izrazov zabeležiti, ki so pristno slovenski. Da bi se vzbudilo zanimanje za nadaljnje zbiranje simbolov ali tudi metafor iz pravniškega življenja v široki javnosti; da bi se našli — ne samo pravniki, ampak naobraženci sploh, ki bi zajeli še preostanke ustrezajoče odkrivanju pravne svesti slovenskega ljudstva, to je bila naša srčna želja, to je namen tega razpravljanja. Vzporedno pa bo moralo seveda teči prizadevanje, da se zapisejo tudi ostanki običajnega prava, ki živi še med Slovenci ali vsaj prepričanja, kaj naj velja slovenski duši za pravo.¹⁴² Simbolizmi so starejšega porekla, oni naj bi imeli

¹⁴⁰ Ne spada semkaj, pa vendar naj omenimo metaforično pojmovanje slovenskega ljudstva, da je tatvina pšenice in grozdja zato tako velik greh, ker se uporabljata pri sveti maši; gl. Dav. Trstenjak, Glasnik, 189, str. 5.

¹⁴¹ Gl. Dolenc, PZ., zlasti str. 119. Prim. tudi Dolenc, Pravnozgodovinski prikaz dokaznega postopanja itd., ZZR. XIV., str. 34, 35.

¹⁴² Prim. našo v op. 3 citirano razpravo, pa tudi predgovor k J. Kelemina, „Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva“, 1930, zlasti str. 6, 27 nasl. Tudi „pravne vraže“ bi bilo treba obdelati; le

prednost. Oboje skupaj pa naj se izpopolnuje. Sistematična organizacija, da se ostvari zbirka, ki bo pomenila popolno zgradbo, bo pač ena izmed najodličnejših nalog pravniškega oddelka naše slovenske Akademije znanosti in umetnosti.

Mnogo in po pravici se poudarja samobitnost slovenske miselnosti. Eden izmed najkrepkejših dokazov za njeno eksistenco bi bila zgradba pravne svesti našega naroda s točnim prikazom njenih dokumentov od pradednih do današnjih časov, četudi nastalih pod vplivi tujih prav. To bi bil pač dokaz, da so Slovenci vedno spadali v srednjeevropsko skupino narodov, bil bi pa hkratu tudi kažipot za našo zakonodajo v bodočnosti, kako naj bi skušala ustrezati slovenski pravni svesti.

O svobodnem preudarku.

Dr. Joso Jurkovič.

I.

Ker pomeni svobodni preudarek nasprotje pravne vezanosti, je mogoče govoriti o svobodnem preudarku javnega organa samo v primeru, če je organovo delovanje tudi pravno vezano. Če ni delovanje vsaj deloma pravno vezano, se vrši vse delovanje po svobodnem preudarku. Zato bi se bilo lahko začelo razpravljati o svobodnem preudarku v upravi šele ob zatonu policijske in nastanku ustavne države. Kajti šele v ustavni državi so se začele izdajati upravne norme, ki so vezale upravne organe napram državljanom. Vendar se je začelo razpravljati o svobodnem preudarku mnogo pozneje, in sicer iz enostavnega razloga, ker ob nastanku ustavne države upravnopravne teorije v pravem smislu sploh še ni bilo. Poleg tega bi bilo lahko imelo tako razpravljanje samo čisto teoretično svrho: kajti dokler se kontrolira uprava sama, je svobodni preudarek tako širok, kakor si ga začrta upravni organ. Ugotovitve teorije bi bile ostale gole ugotovitve.

Šele z uvedbo upravnih sodišč je dobilo razpravljanje o svobodnem preudarku praktičen pomen. Kajti zakoni so

deloma je to opravil Navratil v Let. Sl. M. 1896, na kar je opozoril Fr. Milčinski, O narodnih pravnih nazorih, Sl. Prav. 1914., str. 366 nasl.

se smatrali za pogodbe med monarhom in zastopniki naroda, uprava pa je bila podrejena samo monarhu. In upravnna sodišča so imela nalogo, da pazijo na to, da uprava ne krši teh pogodb, to se pravi: ne krši zakonov. Sedaj bi bilo treba ugotoviti, kaj je svobodni preudarek: kajti kjer deluje uprava po svobodnem preudarku, ni vezana z zakonom in ne more kršiti zakonov. Vendar se ni začel obravnavati svobodni preudarek s tega širšega stališča.

Ustavna država je bila namreč prežeta z ideologijo liberalizma, ki sta mu bila svoboda in lastnina poedinca najvišji dobrini in država samo ustanova, ki naj bi zajamčila poedincu nemoteno uživanje teh dobrin. To naziranje je moralo imeti upliv na pristojnost upravnih sodišč ter na njihov odnos do upravnih oblastev in do svobodnega preudarka.

Če je važna samo poedinčeva svoboda in lastnina ne pa tudi zakonitost uprave vobče, je razumljivo, da se je omejila kontrola upravnih sodišč na zaščito subjektivnih pravic in se ni raztegnila na zakonitost vobče, to se pravi: kontrola je bila samo subjektivna ne pa tudi objektivna. Če pa že kontrola sama na sebi rada rodi nasprotje med tistim, ki kontrolira, in tistim, ki je kontroliran, je bila tukaj še posebna prilika za tako nasprotje. Če bi bila namreč kontrolirala upravnna sodišča zakonitost uprav vobče, bi se bila smatrala do neke meje za pomočnike uprave pri ostvarjenju zakonitosti uprave in nasprotje bi bilo v znatni meri omiljeno. Ker pa so kontrolirala upravo samo glede tega, ali ni posegla v pravice poedincev, se je naravno nasprotje dokaj zaostriło: kajti sodišča so postala na mestu pomočnikov uprave njeni cenzorji in zaščitniki poedincev. Tako so bila upravnna sodišča do neke mere zastopniki privatnih interesov napram javnim, ki jih je zastopala uprava. To je dalo že itak močni upravi preveč moči, da bi se bila upala upravnna sodišča, ki so bila brez vsake tradicije, spustiti z njo eventualno v boj. Zato vidimo, kako sodišča bojazljivo pazijo, da ne bi prekoračila svoje kompetence in prišla v konflikt z upravo. Meja kompetence upravnih sodišč pa je bil svobodni preudarek: kajti, kjer se začne svobodni preudarek, se konča subjektivna pravica poedinca. Upravnna sodišča pa so na ljubo upravi začrtala svobodnemu preudarku jako široke meje. Tako se je zvezalo razpravljanje o svobodnem preudarku s subjektivno pravico poedinca ne pa z zakonitostjo uprave vobče.

Od tistih dob do danes se je spremenilo marsikaj: spremenil se je odnos med upravo in upravnimi sodišči, spre-

menilo se je pojmovanje vloge upravnih sodišč, začetni široki pojem svobodnega preudarka se je skrčil v teoriji in praksi, ni pa se še posrečilo točno določiti pojem svobodnega preudarka. To se zdi sicer malo čudno, pa je vendarle res. Razlogov za to je mnogo in jih je težko navesti.

Prvič je težko, če ne celo nemogoče, teoretično določiti, kaj je svobodni preudarek. Res je sicer, da razumejo pod svobodnim preudarkom tako organovo delovanje, ki ni, ali vsaj ni popolnoma določeno s pravno normo. Ampak vsakega delovanja, ki ni določeno s pravno normo, še ne smatrajo za svobodni preudarek: kje se torej začne svobodni preudarek in neha delovanje, ki sicer ni določeno po pravni normi, pa vendar ni svobodni preudarek, in obratno? Ali so tukaj kaki objektivni kriteriji in ali ni vse ali vsaj mnogo odvisno od subjektivnega pojmovanja avtorja?

Če je v tem oziru skoro nemogoče izločiti subjektivni element, ga je v drugih ozirih težko. Svobodni preudarek namreč ni samo teoretičen pojem, da bi bilo za praktično življenje brez večjega pomena, ali se določi tako ali tako: marveč je svobodni preudarek v tesni zvezi z realnim življenjem, tako da ga skuša avtor bolj ali manj zavestno prilagoditi svojemü življenjskemu nazoru. Kdor misli, da je čim širši svobodni preudarek uprave pogoj za njeno iniciativnost, bo skušal pojem svobodnega preudarka razširiti, kdor pa smatra, da je ideal uprave njena vezanost, ga bo skušal skrčiti. Zato bo trdil prvi, da vežejo organa samo pisani pravni viri, drugi pa bo pojem pravnega vira razširil na običajno pravo, na pravna in moralna načela, na pojmovanje družbe itd. Razumljivo je, da bo imel po prvem pojmovanju organ neprimerno več svobodnega preudarka kot po drugem in da se zaradi tega pojma svobodnega preudarka ne bosta skladala. Poudariti pa je treba, da je skušala večina teorije pojem svobodnega preudarka utesniti.

Pri tem ne smemo pozabiti prakse upravnih sodišč: kajti avtoritativno ugotavljajo vendarle upravna sodišča, kdaj ima organ svobodni preudarek in kje je njegova meja. Zato je razumljivo, da je hotel dati vsak avtor svojim izvajanjem poseben poudarek s tem, da se je skliceval na prakso upravnih sodišč. Tako je prišlo do medsebojnega vplivanja med teorijo in prakso. Ker pa je šla teorija, kakor rečeno, vobče za tem, da po možnosti stegne svobodni preudarek, je razumljivo, da je imela na njo velik upliv zlasti tista praksa, ki je v širokem obsegu kontrolirala svobodni preudarek: to je praksa francoskega državnega sveta

in pruskega vrhovnega upravnega sodišča. Čim bolj pa se je ostvarjala pravna država, ki je zahtevala čim širšo kontrolo uprave, je seveda povsod uplivala njena ideologija na teorijo in prakso in se je tako svobodni preudarek ožil. Vse to je imelo za posledek, da so gledali na svobodni preudarek nehote bolj s praktičnega stališča: kako naj se preudarek čim bolj omeji, kakor pa s teoretičnega: kaj je svobodni preudarek. Tako smo prišli sicer do široke kontrole svobodnega preudarka, nismo pa prišli do jasnega pojma svobodnega preudarka. Zato je prav lahko mogoče in verjetno, da se bo v državah, ki ne bodo priznavale ideologije pravne države, pojem svobodnega preudarka zopet širil.

II.

Najnovejše delo, ki razgrinja vprašanje svobodnega preudarka v vsej njegovi zapletenosti, je delo domače literature. To je Krbekova knjiga: „Diskreciona ocjena“.¹ Že naslovi poglavij kažejo, da se ni omejil avtor na nekatera vprašanja svobodnega preudarka, ampak da je hotel obdelati in strniti v celoto vsa vprašanja, ki so kakor koli v zvezi s svobodnim preudarkom. In kdor pozna dosedanje Krbekovo delovanje, je bil prepričan, da Krbek ne bo hodil po izhujenih potih in ponavljal ter prevzemal tujih mnenj, ampak da bo kritično pretresel dosedanjo literaturo in podal lastno dognanje o svobodnem preudarku. In pričakovanje ni bilo razočarano.

Krbek je obdelal vso snov v 15 poglavjih in pri tem kritično premostril vso ne ravno skromno literaturo o svobodnem preudarku. Pri tem so se razrasla posamezna poglavja v zaokrožene monografije, tako n. pr. 4. poglavje o upravnem sodstvu in svobodnem preudarku. Bogate vsebine knjige, naravno, ni mogoče podati, saj se dotika avtor skoro vseh vprašanj upravnopravne vede, zato jo bom samo naznačil v najosnovnejših potezah.

Najprej kaže avtor, zakaj ne more biti delovanje izvršnega organa (sodnika in upravnega organa) popolnoma pravno določeno. Vsaka pravna nevezanost organa pa še ni svobodni preudarek. Zato skuša razmejiti avtor svobodni preudarek na eni strani od tolmačenja in na drugi od najdbe prava. Svobodni preudarek pa imamo tako v sodstvu kot v upravi, kvantitativna razlika pa je v tem, da ima svobodni

¹ Diskreciona ocjena. Napisao dr. Ivo Krbek, član dopisnik Jugoslavenske Akademije. Izdala Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1957, str. 550.

preudarek v upravi širše in važnejše področje kot pa v sodstvu. Ker se vobče trdi, da upravna sodišča nikdar ne vrše svobodnega preudarka, analizira avtor vrste administrativnih sporov in kaže, pri katerih sporih upravna sodišča lahko vrše svobodni preudarek. Svobodni preudarek se sicer vedno giblje v območju smotrnosti, vendar ne pomeni samovoljnega delovanja, ampak delovanje, ki mora ustrezati službeni dolžnosti organa. Svobodni preudarek ima svoje minimalne in maksimalne pogoje: dokler niso izpolnjeni minimalni, ne more vršiti organ svobodnega preudarka, čim so izpolnjeni maksimalni, ga ne more vršiti več. Nanaša pa se svobodni preudarek ali na izdajo akta, ali na njegovo vsebino, ali na oboje. Napram pravni normi pa stoji svobodni preudarek samo v formalnem ne pa tudi v materialnem odnosu, to se pravi, da pravna norma samo pooblašča organa, da vrši svobodni preudarek, ne more mu pa določiti, kako naj ga vrši. Vendar se pojavljajo večkrat dvomi, ali je organu dan svobodni preudarek ali ne: to je primer, ko se izraža zakon dvoumno, ali ko celo molči. Kar pa se tiče nedoločenih pojmov, se ne da postaviti občno pravilo, ali je pooblaščen z njimi organ do svobodnega preudarka ali ne: to je quaestio facti. Meje svobodnega preudarka, o katerih se je toliko pisalo, pa niso nič drugega kot zakonske omejitve svobodnega preudarka. Tu je važen institut francoskega prava détournement de pouvoir, kjer kontrolira državni svet svrhu akta. Kar se tiče vladnega akta (acte de gouvernement), bi ga lahko popolnoma nadomestilo pravilno uporabljeno pojmovanje svobodnega preudarka.

To je vsebina knjige v najširših obrisih.

Sodba o delu bi se dala strniti v te-le stavke: delo ni samo med najpopolnejšimi, ki obravnavajo svobodni preudarek, ampak tudi med najtemeljitejšimi in samobitnejšimi, zgrajeno na izredno obsežnem poznanju teorije in prakse in lahko sprejmemo do mala vse avtorjeve izsledke. Osnovna ideja knjige pa je želja po zakonitosti uprave in po čim širši kontroli zakonitosti. Knjiga je standard-work na svojem področju.

V eni točki pa imam vendarle pomisleke, ali bi lahko pritrdil avtorjevemu izvajanju. To je glede razmejitve med tolmačenjem norme, najdbu prava in svobodnim preudarkom. Doslej so ločili pisatelji vobče samo med tolmačenjem norme in svobodnim preudarkom. Krbek pa je izločil od svobodnega preudarka še najdbu prava. To je važen poskus: ker je namreč tolmačenje norme in najdba prava

pravno vprašanje, ki ga upravno sodišče lahko kontrolira, je s tem svobodni preudarek skrčen za celo snov, ki jo prideljuje avtor najdbi prava. Pod najdbo prava pa razume avtor ustvarjanje prava, oznako „najdenje prava“ (prona-laženje prava) uporablja samo zato, da tudi jezikovno na-znači, da sodnik in upravni organ pri ustvarjanju prava nista tako samostojna kot zakonodavec.

Avtor loči na sledeči način tolmačenje norme, ustvar-janje prava in svobodni preudarek.

Značilnost tolmačenja pravne norme naj bi bila v tem, da je na videz sicer možnih več rešitev, tolmač pa mora vzeti tisto, ki je v duhu zakona oziroma zakonodavca: rešitev je vnaprej dana in jo mora tolmač samo ugotoviti. In ko išče tolmač to rešitev, ne misli samo na konkreten primer, ampak hoče normo abstraktno pravilno tolmačiti, da bi veljala za vse sorodne primere. Če bi gledal tolmač samo na konkreten primer, bi lahko prišel do povsem dru-gačne rešitve.

Tudi ustvarjalec pravne norme ne misli samo na kon-kretni primer, ampak hoče najti abstraktno normo za vse sorodne primere: ima pa v nasprotju s tolmačem norme več alternativ, ki pa jih postavlja sam in med katerimi izbira, tako, da rešitev ni vnaprej določena in da je možnih več rešitev.

Pri svobodnem preudarku pa ima organ več alternativ, ki jih je postavil zakon: med temi alternativami išče organ rešitev za konkretni primer.

Ali je mogoče sprejeti to jasno razmejitev?

Vzemimo najprej ustvarjanje prava.

Krbek pravi (str. 35): „Razumljiva je pojava, da onaj, koji donosi ovakvo novo pravno pravilo, stalno nastoji da ga tumači, podvede pod već postojeći pravni propis, odnosno, što važi naročito za upravnika, da se eventualno posluži diskrec. ocjenom. Ne samo teorija već i sami pronalazači novog pravnog pravila najradije kriju svoje djelo i pod-vode ga obično pod neku već postojeću pravnu normu. Ma koliko bilo od njih izvedeno pravno pravilo praeter legem, oni stalno nastoje prikazati, da je secundum legem. Što sudac, pa i upravni organ, nerado otvoreno priznaju da stvaraju novo pravno pravilo, već se trude da pretstave, kao da bi samo primenjivali već postojeće pravo, ima više razloga. Među njima naročito i pravno-politički, što ne žele sebe pretstaviti kao stvaraoca norme, i uopće što ne vole, da bi izgledalo, da samostalno djeluju; psihološki, što ne žele, da stvar izgleda kao nešto novo, već iz konservativizma

ostaju pri starom; i autoritativni, što tom pravilu žele dati jaču snagu.“

Obrnimo sedaj stvar in vprašajmo se: kako bi bilo, če bi se sklicevala sodnik in upravni organ pri rešitvi konkretnega primera na pravno pravilo, ki sta ga našla sama: to se pravi, da ne bi oprla rešitve na zakon ampak na svojo normo. Ali bi se smatrala taka rešitev za zakonito?

Samo če smatramo, da bi bila taka rešitev zakonita, ustvarjata sodnik in upravni organ pravo. Ampak kje imata pooblastilo za to? (Seveda če imata izrečno pooblastilo, potem sploh ni problema). Ali bi se bilo mogoče postaviti na stališče, da ima vsakdo, ki izvršuje pravo, tudi pravico, da ga poleg tega ustvarja? To je brezdvomno mogoče: kajti tudi državljani naj bi samo izvrševali pravo, pa ga vendar tudi ustvarjajo, namreč običajno pravo. S tem pridemo v megleno ozračje običajnega prava. Vprašanje običajnega prava na tem mestu ni mogoče načenjati, poudariti je pa vendarle treba, da zveni ne samo romantično ampak naravnost fantastično trditev, da bi samo narod oziroma „narodni duh“ lahko ustvarjal pravo, ne mogli pa bi ga ustvarjati organi (tukaj se ne misli na zakonodajne organe): kajti organi imajo isto nalogo kot narod, namreč, da izvršujejo pravo, organi so del naroda in so navdahnjeni z istim „narodnim duhom“. Po tem naziranju ne bi bilo moglo nastati tudi meddržavno običajno pravo, ki ga ustvarjajo organi, navzlic temu priznavamo vsi to pravo. Da ne bi mogli organi ustvarjati pravo, tega ni še nihče dokazal. Vprašanje je samo, ali je zadostna legitimacija za organa, da lahko ustvarja pravo, že samo dejstvo, da izvršuje pravo.

Zakaj narod lahko ustvarja pravo? Ali ima za to kako posebno pooblastilo v zakonu? Včasih ga ima, včasih ne: prvotno pa ga gotovo ni imel, ker je ustvarjal običajno pravo, preden so bili zakoni. In zakaj ga je lahko ustvarjal? Zato, ker so bili prepričani, da ga lahko ustvarja. Zakaj pa so bili o tem prepričani, niso vedeli, kakor ne vemo danes, zakaj smo prepričani, da narod lahko ustvarja pravo, tudi če ga zakon k temu ne pooblašča. In ker smo prepričani, da organi lahko ustvarjajo meddržavno običajno pravo, ga ustvarjajo. Vprašanje je torej samo: ali smo prepričani, da sodnik in upravni organ lahko ustvarjata pravo? Če smo prepričani, ga ustvarjata, če nismo, ga ne ustvarjata. Bojim pa se, da danes nismo o tem prepričani, in organi menda tudi ne, zato opirajo svoje rešitve na zakon. Zato je dvojnoma Haurioujeva trditev, da je ustvaril francosko upravno pravo poleg zakonodavca tudi državni svet s svojo prakso.

Kajti to lahko pomeni dvoje: prvič, da so bili in so prepričani v Franciji, da državni svet lahko ustvarja pravo: potem državni svet res ustvarja pravo. Lahko pa pomeni to tudi, da v Franciji ne smatrajo, da bi državni svet lahko ustvarjal pravo. Potem je državni svet s svojo prakso samo razvil določena pravila, ki niso bila pravo: pravo pa so postala na ta način, da je pozneje zakonodavec ta pravila uzakonil, ali pa so pozneje brez posredovanja zakonodavca smatrali ta pravila za pravo.

Ker torej mislim, da danes nismo prepričani, da bi sodnik in upravni organ lahko ustvarjala pravo, dvomim, da bi bilo mogoče zožiti pojem tolmačenja oziroma svobodnega preudarka na ta način, da bi izločili pojem ustvarjanja prava. Poleg tega pa je vprašanje, ali je sploh mogoče ločiti tolmačenje, ustvarjanje prava in svobodni preudarek na ta način.

Vzemimo najprej tolmačenje: značilnost tolmačenja naj bi bila v tem, da je na videz sicer možnih več rešitev, tolmač pa mora vzeti tisto, ki ustreza duhu zakona oziroma zakonodavca: ta rešitev se bo uporabljala potem na vse primere. Ampak tukaj se pojavita dve odločilni vprašanji. Prvo: po čem spoznam, da imam v konkretnem primeru tolmačenje in ne svobodni preudarek? In drugo: kako dožinem, katera je tista rešitev, ki ustreza duhu zakona oziroma namenu zakonodavca? Jasno je, da na ti dve vprašanji ne morem zopet odgovoriti: tolmačenje imamo takrat, ko je na videz sicer možnih več rešitev, tolmač pa mora vzeti tisto, ki ustreza duhu zakona oziroma namenu zakonodavca. Ali je sploh možen odgovor na ti dve vprašanji? Zdi se mi namreč, da čim bi po določenih znakih lahko točno odgovorili na ti dve vprašanji, bi bila norma vnaprej jasna in bi nujno odpadlo vsako tolmačenje.

Enako je s svobodnim preudarkom. Seveda, če zakon izrečno določa, da ima organ v konkretnem primeru svobodni preudarek, potem odpadejo vsa ugibanja. Ampak kako je, kjer se zakonodavec izraža dvoumno, ali celo molči: kaj mi pomaga v tem primeru ugotovitev, da išče organ pri svobodnem preudarku rešitev od primera do primera, ko pa nimam kriterija, da bi v konkretnem primeru lahko ugotovil, ali imam svobodni preudarek ali tolmačenje: ali naj torej iščem rešitev od primera do primera, ali pa naj najdem abstraktno normo. Zato je ugotovitev, da išče organ pri tolmačenju abstraktno rešitev v duhu zakona, pri svobodnem preudarku pa konkretno rešitev za vsak primer posebej, samo — naknadna ugotovitev, kako

postopa organ pri tolmačenju oziroma svobodnem preudarku, ni pa to definicija tolmačenja in svobodnega preudarka: s to ugotovitvijo si ne morem pomagati, da bi v konkretnem primeru določil, ali naj normo samo tolmačim, ali pa imam svobodni preudarek. Zato bi morali pravilno reči: če obvelja pri nejasni normi abstraktna rešitev, imamo tolmačenje, če pa išče organ rešitev od primera do primera, imamo svobodni preudarek. Problem je tukaj sličen kakor pri trditvi, da je veljavna samo tista norma, ki se izvršuje v stvarnosti. Kajti, ko se norma izda, ne vemo in ne moremo vedeti, ali se bo izvrševala ali ne. Naknadno, ko vidimo, da se norma izvršuje ali ne izvršuje, seveda lahko ugotovimo, da je norma veljavna ali ne. Ali ta ugotovitev je samo naknadna in za rešitev vprašanja brezpomembna. Zato bo teoretična razmejitev med tolmačenjem in svobodnim preudarkom tako dolgo nemogoča, dokler ne najdemo definicije teh dveh pojmov. Ali pa bo mogoče najti definicijo, je drugo vprašanje: jasno pa je, da prej ne bomo mogli točno določiti pojma svobodnega preudarka.

O B Z O R N I K.

Misli o razlaganju zakonov.

(Ob knjigi dr. Krbeka „Diskreciona ocjena“.)

Anton Lajovic.

Preteklo leto je izdala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti v Zagrebu zajetno knjigo (530 str.), ki jo je napisal vseučilišni profesor dr. K r b e k z naslovom Discreciona ocjena. Jedro izvajanj v tej knjigi je posvečeno svobodnemu preudarku upravnih oblastev in upravnih sodišč. Te strani Krbekovega dela se tu ne mislimo dotikati.

Toda uvodoma se knjiga peča s splošnimi vprašanji interpretacije in iznaša nekatere načelno važne misli, ki ne utegnejo zanimati samo upravnega pravника, ampak morda še bolj one pravnike, katerih posli so pretežno vezani na redna sodišča.

V teh občin Krbekovih izvajanjih kažejo že nekateri naslovi njegovih odstavkov važne smernice mišljenja.

Načelno je izbirati, ali med gospodstvom pravne norme ali gospodstvom sodnika ali upravnika. Nemogoče je, vse v naprej normirati, in ta nemožnost je enaka pri generalnem ter

abstraktnem, kakor tudi pri kazuističnem normiranju. Zato je nevzdržna ideja o popolnosti pravnih predpisov. Glede na zgoraj povzeta načela poudarja K r b e k, da je predstava o individualno dovršenem zakonodavcu prosto iluzija in fikcija in k temu še slepilo, ki lahko vede do zelo slabih posledic.

Z ozirom na to se nadaljnja Krbekova izvajanja tičejo vloge sodnika v procesu razvijanja prava. Podčrtava potrebo, da je sodnik najlojalnejši sodelavec zakonodavčev, ne pa njegovo slepo orodje. Oba nujno tvorita celoto. Zmotno je načelo, ki hoče napraviti sodnika za navaden avtomat in ki gleda v njem samo slugo zakona. Zato podčrtava K r b e k ustvarjajočo vlogo sodnika.

Zanimivo je opozarjanje, da so dobe, ko države čutijo potrebo, poudarjati jačjo vezanost sodnika po pravni normi, ki se menjajo zopet z dobami, kjer se poudarja večja svoboda sodnika, kot da gre za nek naravni zakon nihanja. Za nas je presenetljivo, da je francoska revolucija jemala sodniku vsako pravico interpretacije, ko se je zanašala na to, da bodo zakoni tako ostro in precizno stilizirani, da bo nepotrebna vsaka interpretacija sodnika, a ideolog te institucije Robespierre poudarja, da je edinole zakonodavčeva stvar, da interpretira zakon, ki ga je dal.

K r b e k pravi, da idejno vzeto nima sodnik pri tolmačenju pravne norme sprovesti svoj lasten nazor o pravičnosti, o dobrem ali o koristnem itd., ampak ima ustanoviti voljo nekega drugega. Glede vprašanja, kdo je ta drugi, obstojita dve teoriji, ki sta si nasprotni.

Subjektivna teorija misli, da je odločilno ono, kar je osebno mislil zakonodavec, ko je dal zakon. Ko bi šlo pri tem za stare zakone, bi bilo sodnikovo delo podobno delu zgodovinarja, ki se mora poglobiti v tuje pojmovanje, če bi prav bilo že zastarelo, in ne bi imel uvaževati sprememb, ki so se medtem zgodile v pravni zavesti in v socialnem življenju. V takem primeru bi bil zakon vladar mrtvih nad živimi.

Po objektivni teoriji pa se zakon potem, ko je uveljavljen, odcepi od zakonodavčeve osebnosti in živi svoje samostalno življenje. Zato se ima sodnik vprašati, kaj bi zakon, če bi vse nove razmere uvaževal, v sedanjem času odredil. V takem primeru ne deluje sodnik kot zgodovinar, temveč bolj kot pravni politikar ali sociolog.

Pri subjektivni teoriji se zakonodavec idealizira in napravlja za bolj pametnega in bolj pravičnega, kot mogoče je v resnici.

Pozornosti vredno je tudi, ko kaže K r b e k na konservativizem sodnikov in sploh pravnikov. Ne samo teorija, temveč tudi praktični sodnik, če najdeta novo pravno pravilo, ga najrajši krijeta pod že obstoječo pravno normo in četudi je to novo

pravno pravilo praeter legem, ga stalno hočeta prikazati, kot da je secundum legem. Sodniki ne žele sebe predstaviti kot stvarjalce norm in vobče nimajo radi, da bi izgledalo, da samostojno delajo, ampak ostajajo iz konservativizma pri starem.

Tako simulirajo uporabo zakona. Po ameriškem pravniku Fullerju posnema Krbek, kako zavedeta angleški in ameriški sodnik često nova načela pod jezikovni plašč obstoječih doktrin iz treh oblik konservativizma. Emocionalni konservativizem zadovoljuje sodnikovo potrebo stalnosti, katera se mu zdi toliko vredna, da ceni tudi samo že prividno obliko stalnosti. Druga oblika konservativizma je v komoditeti, ker se gotova nova doktrina z najmanj ovirami uvede v že obstoječi pravni sestav, Tretji pa je intelektualni konservativizem, kjer se sodnik poslužuje fikcije, ko ni sposoben, da izreče novo sodbo na odprt način. Saj je v človeški prirodi, da se zlasti v začetku razvoja tretirajo novi problemi s starimi sredstvi.

Škodljiva je „pojmovna jurisprudenca“ zaradi svoje prenapete formalistične in mehanične metode.

Sodnikovo delovanje naj bo ustvarjajoče, čeprav svoboda sodnika ni enaka svobodi zakonodavca. Sicer pa tudi tega svoboda ni absolutna, ampak je on stvarno povezan z etičnimi, socialnimi in političnimi načeli in obkrožen s formalno legalnimi in materialno legitimnimi mejami.

Sodnik je vezan z vsem duhom svojega pravnega sistema, zakaj pravo ne počiva na izolirani pravni normi, temveč na cellem pravnem redu.

Ko govori o metodah razlaganja zakona, navaja Kranjc-Ehrenzweig pet načinov:

a) avtentično, b) jezikovno ali gramatično, c) zgodovinsko, č) teleologično ali smotrsko in d) logično razlago. Pri slednji posebno navaja sklepe a maiori ad minus, a minori ad maius in končno sklep a contrario, ki ga smatra za zelo nevarnega. Nato razpravlja o analogiji zakona in analogiji prava, kjer poudarja, da ne odloča zakonodavna politika sodnikova, ampak zakonodavna politika zakonodavca, ki jo je mogoče posneti iz celotne v pravni moči stoječe zakonodaje.

Zgodovinska razlaga bi se približno skladala s tem, kar imenuje zgoraj Krbek subjektivno naziranje o zakonodavcu, a teleologična razlaga in pravna analogija s tem, kar govori o objektivnem naziranju na zakonodavca.

Vendar bi se dalo iz Ehrenzweigovih izvajanj misliti, da se sodnik lahko po mili volji posluži katerega koli izmed naštetih načinov razlage, izvzemši seveda avtentično razlago. Nam

se zdi taka izolacija pravne interpretacijske tehnike od vse druge duhovnosti nerealna in zato pogrešna, kar naj pokažejo sledeča razmotrivanja.

Po našem ni samo za odnose sodništva, temveč vsega pravištva v narodu odločilnega pomena celotna duhovnost naroda v določenem času. Bistveni del te duhovnosti je odnos naroda in njegovega razumništva do države. Vsaka doba ima svoj poseben odnos do države in vsak pravnik v taki dobi svojo filozofijo o državi, ki je v skladu s celotnim razmerjem naroda do države. Brez pomena je, če so med pravništvom morda posamezniki, ki imajo svoje naziranje o državi različno od onega, ki je splošno vladajoče. Dasi se mogoče ne zaveda tega, ima vendar povprečni pravnik neko življenjsko filozofijo in s tem tudi neko filozofijo o državi, ki je skladna s tako zvanim duhom časa v dotičnem narodu.

V časih absolutizma se državljani v absolutistično vladanih državah niso počutili za drugega kot le za p o d a n i k e. Smatrali so se za podrejene neki mistični oblasti, za kakršno so smatrali državo. Le v takih dobah je bila mogoča državna filozofija Heglove vrste, ki je državo pobožanstvila. Če pa je bila absolutistična država v očeh svojih podanikov in s tem svojih pravnikov obdana z mističnim sijajem, so tudi vse njene emanacije imele mistično ceno. Zato so tudi zakoni, ki jih je proglašala taka božanstvena državna osebnost, imeli sijaj skrajne modrosti, njeni pravni izreki pa dogmatično veljavo. Zato se je pravnik čutil tem zakonom le kot p o d r e j e n e c, le kot sluga. In njegova interpretacija ni smela v skladu z njegovim čustvom svoje inferiornosti proti državi iti preko zgolj gramatične in logične razlage, ter je sveto spoštovala vsako, ne samo besedo, celo črko in vejico zakonskega besedila. V duhovnem okolju absolutistične države podanik ni prišel v položaj, da sam odloča o važnih javnih stvareh, zato tudi pravniku v njegovi interpretaciji zakona ni prišlo na misel, da bi se oddaljil od črke zakona. Značilno za duhovno usmerjenost pravnika v taki državi je odklanjanje vsake odgovornosti za posledice črkovne razlage zakona, pa najsi bi praktična konsekvence take razlage bila še tako kruto krivična v konkretnem primeru. Tak pravnik se je zadovoljil z videzom legalnosti. Na splošno vzeto je bilo tako stališče pravnika v taki državi obenem silno komodno in brez skrbi, podobno komodnosti in brezskrbnosti hlapca, ki slepo izvršuje nalog svojega gospodarja in mu ni mar posledic njegovega dela.

V povsem drugo ozračje pridemo, če vzamemo pravniško življenje v demokratični narodni državi. Seveda predpostav-

ljamo, da je demokratični duh v tej državi globoko zasidran v najširših plasteh naroda, tembolj torej v narodovem razumništvu.

Demokratično urejena država jemlje za ustvarjanje zakonov može iz prvih vrst narodovega razumništva. Oni naj s svojimi zakoni uredijo življenje tako, da bo čim najbolje poskrbljeno za skladno sožitje vsakega posameznika v tej državi z vsakim njegovim sosedom in da bodo varovane vse pravice in svoboščine vsakega posameznega državljana in tako ustvarjen oni red, ki, varujoč individualne svoboščine, varuje in ščiti obenem celoto.

V demokratični obliki države izgublja država vsak mistični sijaj in je vsakemu sodržavljanu jasno, da je država le organizacija, kakršno on sam hoče v zaščito svojih demokratičnih idealov in s tem obenem v svojo osebno zaščito in zaščito svojih osebnih pravic in svoboščin. V taki državi vidi državljan, da zakoni niso mistične izjave neke mistične osebnosti, temveč da so delo njegovih sodržavljanov, katerega sme podvreči kritiki, je-li se strinjajo ti zakoni z demokratičnimi ideali, na katerih počiva cela državna stavba. Vsled takega kritičnega odnosa do državnih zakonov je tudi stališče sodništva in pravnistva v demokratičnem duhovnem ozračju drugačno. Nikakor ne moreta več zadoščati samo gramatična in logična razlaga, ko je stvar pravnistva in zlasti tudi sodništva, da tehta posamezne določbe zakona v vidu pravnih idej, ki ovladujejo zakon. Avtomatično se interpretacija dvigne od zgolj črkovne in besedne razlage v višjo sfero, tako da vsaka posamezna določba dobi svojo odločilno razsvetlavo od vsega idejnega sestava, ki preveva celotno zakonodajstvo države.

Te vrste interpretacija je težavnejša od zgolj besedne in logične. Ni več tako komodna, kakor je bila slednja. Prevzema nase velike odgovornosti in ne sme biti slepa za praktične posledice take interpretacije.

In tako vidimo, da je oni ideal, ki ga postavlja Krbek sodniku, namreč da naj ni hlapec zakona, temveč sodelavec zakonodavcu in da naj bi sodnik in zakonodavec tvorila skladno enoto, ideal, ki je v skladu edinole z eno obliko države, namreč z demokratično, za kakršno hočemo imeti tudi mi svojo Jugoslavijo.

Toda vse te stvari se premaknejo, če vzamemo totalitarno obliko države.

Demokratična organizacija države sloni v bistvu na individualističnem gledanju na človeško družbo. V vidu ima predvsem le interes državljana kot posameznika in je mišljenje, da na ta način služi najboljše skupnosti in celoti, da zagotovi individualna prava in individualne svoboščine.

Pri totalitarnih državah je glavna pozornost oprta na skupnost in ne na posameznika. Zato se nujno prevrne najbolj vidno

pravno načelo demokracije, ki se glasi: Ni zločina brez zakona. V tem geslu je podana zaščita posameznikove svobode, ki more biti preganjan le zaradi onih dejanj, ki jih zakon izrečno kot kazniva označuje.

Povsem nasprotno stališče zavzema totalitarna država, ki se v obrambo skupnosti postavi na stališče: Nobenega zločina brez kazni. S tem postane na široko odprto vprašanje analogij v določitvi tega, kaj je smatrati za zločin. V totalitarni državi ni krog dejanj, ki naj so kazniva nič več ostro zarisan, marveč je prepuščen sodniškemu izprevidu.

To novo gledanje na družbo v totalitarni državi ima nujne posledice tudi na način interpretacije, zakaj oni ideal družbe, ki je merodajen za interpretacijo konkretne zakonite določbe, ni več tisti kakor v demokratični državi. Ni več ideal individualnih pravic in svoboščin, temveč neki skupnostni ideal, kateri je konkretno pobarvan še s svetovnonazornimi primesmi čisto določene duhovne struje, katera je v totalitarni državi vladajoča. Svetovnonazorna usmerjenost te grupe je tista, ki sodništvu pri interpretaciji nalaga uporabo in tehtanje vprav tistih društvenih vrednot, ki jih vladajoča struja smatra za pravilne, pa najsi bi bila velika večina sodnikov dotlej vzgojena tako, da bi cenila vse drugačne, mogoče celo naravnost nasprotne društvene vrednote.

Če si vest izprašamo, ko tehtamo našo pravno prakso, v kakšni državno-filozofski miselnosti se giblje s svojo interpretacijo, ne vem, če moremo, navzlic 20 letom našega življenja v svoji svobodni narodni državi, biti zares zadovoljni sami s seboj.

Ta razmišljanja, mislim, dovoljno kažejo na to, da je za pravnika sicer važno pravno tehnično znanje, to se pravi, poznanje zakonov in neke tehnike ravnanja z njimi. Saj so tudi kovaču klešče sicer neobhodno potrebno orodje, toda kako kuje, v tem se izkaže kovač. Zato je po našem veliko večje važnosti splošna izobrazba pravnika. Čim večja je njegova razgledanost po celotnem duhovnem svetu, tem večje so garancije za dobro kvaliteto njegovega dela.

Kakor smatrajo za dobrega jurista tistega, ki dobro pozna besedilo zakona, vendar to samo nikakor ne zadošča, in je še veliko premalo. Odločilno je, na kak način se v konkretnem primeru uporabi določilo, tako da so tudi praktične posledice interpretacije zakona pametne in prepričljive za vsakogar, pametne in prepričljive tudi za tistega, nasproti kateremu se zakon uporabi.

Zakon je pamet sama, pravi Montesquieu, interpretacija naj bo razumnost sama, tako bi rekli mi.

Književna poročila.

Dr. Klee Hans-Joachim: Die Bestimmung des Umfangs der Beweisaufnahme im Strafverfahren. Ein Beitrag zu den allgemeinen Lehren und zur Geschichte des Strafverfahrens. R. v. Decker's Verlag. G. Schenck-Berlin W 9; 1937. Str. VIII + 163.

Kdor pozna zakonske določbe o izvajanju dokazov v kazenskem postopanju po našem, prav za prav: po bivšem avstrijskem kazensko-pravnem redu, temu skorajda ne pride tako lahko do zavesti, da se je določitev obsega dokaznega postopka v raznih dobah in deželah kaj različno odrejala. Pri nas prednjači — z malimi izjemami — načelo svobodnega prepričanja sodišča. Še pred 2 letoma pa temu v Nemčiji ni bilo tako, danes se je stvar na boljše obrnila, le za vojaško kazensko postopanje še danes navedeno načelo ni sprejeto. Naj vsaj v glavnem navedemo niz drugačnih odredb v označenem pogledu: Stranke imajo pravico, da zahtevajo izvršitev svojih dokaznih predlogov, včasih vedno, včasih le, če dokaze prineso ali privedejo same na glavno razpravo, ali pa, če vsaj založe za to potrebne stroške. Tu je obseg dokazovanja imperativno določen. Drugod je stvar taka, da sme sodišče predlagane dokaze tudi zavrniti, pa se mora držati razlogov, ki jih zakon izčrpno navaja, ali sme po svobodnem prepričanju postopati. Še drugod mora biti nasprotna stranka v izvestni dobi pred glavno razpravo o dokaznih predlogih obveščena, sicer jih sodišče ne sme izvršiti. Iz pravne zgodovine je znano, da je bila ocena dokazov vezana ponekod na pozitivna, drugod na negativna dokazna pravila. Velike razlike so dane tudi glede obravnavanja dokaznih predlogov v postopku, ki ga izbavijo pravna sredstva. To naj zadostuje, do pokažemo, zakaj je Klee spisal zgoraj navedeno monografijo. Nemčija je l. 1935. spremenila določbe glede dokaznega postopanja v kazenskih stvareh. (Pa še druge, od katerih tu omenjamo samo „čudno“ razveljavitev prepovedi reformationis in peius!) S svojimi spremembami še ni uveljavila popolnoma načela svobodnega prepričanja sodišča glede dopustitve dokazov; saj se še vedno v kazenskih pravnih, ki ne morejo priti v prizivno instanco, navajajo točno in izčrpno razlogi, iz katerih sme sodišče dokazni predlog stranke odkloniti. Navedbo razlogov opuščamo, saj se že iz povedanega vidi, da je za dvoje vrst kazenskih pravnih uvedenih dvoje načinov dokaznega postopka. Vprav to pa je dalo avtorju označenega dela povoda, da si je ogledal ves problem raz pravnozgodovinsko stališče. Pri tem pa je — in sicer gotovo ne na škodo stvari — zašel na stranpota ter podal svoj „prinos“ k zgodovini kazenskega postopanja vobče. S tem sicer ni prinesel novih odkritij, vendar je opredelil različne načine postopka tako, da sami zase prikazani, brez nepotrebne navlake, plastično osvetljujejo posebnosti, ki ločijo tudi sicer dokaj sorodne vrste postopanja. V zgodovino je posegel daleč nazaj. V posebnih poglavjih obravnava starogermansko (od 1. do 4. stoletja) in srednjeveškogermansko kazensko postopanje (od 4. do 15. stol.), rimsko javnopravno kazensko postopanje, italijansko preiskovalno postopanje srednjega veka (od 5. do 15. stol.) in nemško občeppravno inkvizicijsko postopanje (od 16. do 19. stol.). Postopanju v dobi po veliki francoski revoluciji (na pragu 19. stol.) posveča avtor posebno pažnjo, kajti na njegovi podlagi se je razvilo po l. 1848. v Nemčiji novo sodno postopanje v kazenskih stvareh. Za poznejšo dobo se ozira samo na avstrijski (1873.) in nemški kazenskopravni red (1877.), zlasti pa na spremembe poslednje navedenega iz l. 1925. in 1935. Da navsezadnje avtorjeva sodba o spremembah v dobi „tretje države“ ni izvenela do-

cela pritrjevalno, smemo šteti avtorju le v dobro. Vsekakor pa smatramo, da je opravil Klee zaslužno delo: Poglobil se je v vsa vprašanja okrog obsega dokaznega postopka tako temeljito, da bo njegovo delo, ki je prvo te vrste, vsakemu kazenskemu sodniku dobra opora za pravilno rešitev vprašanja, kaj naj pomeni svobodno prepričanje pri dopuščanju dokazov v kazenskih pravnih.

Dr. M. D.

Mossa Lorenzo: Diritto commerciale. Dva zvezka, XX + 432 in XIII + 337 strani, vel. 8°. Società editrice libraria, Roma, Milano, Napoli. Cena broš. lir 75.

Lorenzo Mossa, profesor trgovinskega prava na vseučilišču v Pisi, je bil že pred vojno zlasti po svojih delih na področju čekovnega prava znan in priznan tudi preko mej svoje domovine. Izredno je plodovit. Poleg velikega števila razprav iz vseh panog trg. prava, všteti, po romanskem načinu, stečajno pravo, je šele pred tremi leti izdal v dveh zajetnih zvezkih sijajen sistem meničnega prava po novem ital. meničnem zakonu (La cambiale secondo la nuova legge)* in kompendij zavarovalnega prava. Razen tega je sourednik pri „Saggi in scienze assicurative“ (doslej dva zvezka 1935 in 1937). Lani pa je izšlo njegovo gori navedeno novo delo. V prvi vrsti je zamišljeno kot učbenik, obenem naj kot priročnik služi tudi „praktičnim pravnikom — — in vsem, ki hočejo spoznati naše trgovinsko pravo“. Snov je razdeljena na šest delov: trg. podjetje (str. 1—105), trg. družbe (106—266), trg. pogodbe in posli (267—432), kreditni papirji (443—579), pomorsko pravo (580—636), stečaj (637—723). V prvem delu se pisatelj bavi s snovjo I. knjige našega trg. zakonika, z agenti in mešetarji, zlasti pa so zanimiva njegova izvajanja o trg. podjetju, posebno kot gospodarski enoti v novem ital. gospodarskem redu. V drugem delu opozarjam na obča razmotrivanja o trg. družbah — seveda z romanskega vidika, da so vse trg. družbe pravne osebe — in posebej o delniški družbi; obdelane so tudi gospodarske zadruge, in, bolj na kratko, karteli in druge gospodarske organizacije višjega reda. Tretji del ne obsega samo snovi IV. knjige našega trg. zakonika, ampak tudi bančne, borzne in skladiščne posle. Peti del se bavi po splošnih naukih o vrednostnih papirjih zlasti z menico in čekom, obravnava pa tudi neke ital. posebne vrste vrednostnih papirjev, ki so blizu čeku. V šestem delu je poleg stečajnega obdelano tudi pravo poravnave izven stečaja (concordato preventivo). Torej res popoln sistem trg. prava. Težko je reči, kaj je najboljše obdelano. Meni ugajajo zlasti izvajanja o bistvu trg. družb in delniške družbe, o bančnih poslih, o menici in čeku. Razmerno kratko, pa jako zbito je pomorsko pravo, razmerno široko menično in materialno stečajno pravo.

Oba namena knjige se odražata povsod. Če ustrezajo učbeniku zlasti jedrnatost in točnost izražanja ter citiranje samo najvažnejše literature brez posebnih kritičnih ali polemičnih opazk pod črto, bo praktiku zlasti koristno oziranje na druga pravna področja in na ratio legis in kratko označevanje spornih vprašanj in posledice zakonskih določb.

Vestni citati teh določb olajšujejo uporabo zakona in kontrolo pisateljevih trditev. Na posameznih mestih se pisatelj ozira tudi v prihodnost. Stvarno kazalo gre v podrobnosti.

* Gl. oceno v Arhivu za pravne i društvene nauke 1936, knjiga 50, str. 163—170. Ker je temelj novemu ital. meničnemu zakonu ženevski enotni menični zakon, kakor je novim meničnim zakonom znatnega števila evropskih držav in bo tudi našemu novemu meničnemu zakonu, je delo jako pomembno tudi pri nas.

Delo zasluži mnogo izčrpnjšo oceno. Izplačalo bi se navesti številne primere vprav klasične jedrnatosti mnogih trditev in pobavit se z nekaterimi mesti, ki se mi ne zde nesporna in nedvomna, toda to bi zahtevalo mnogo prostora. Kot učbenik knjiga pri nas žal ne bo prihajala zadosti v poštev, kajti kljub enakosti mnogih glavnih potez v ustanovah trg. prava ima, kakor vsako pozitivno, tudi ital. trg. pravo precej svojih posebnosti, ki se še stopnjujejo zbog razlik v obojih občih drž. pravih. Tem bolje bo delo služilo našim gospodarskim krogom in pravnikom praktikom, ki imajo stike z Italijo in se morajo često počevati o ital. pravo. Njim bo zanesljiv kažipot.

Naj še omenim, da je prof. Mossa, ki se zanima tudi za razvoj našega prava, pred kratkim postal glavni urednik vodilne ital. strokovne revije „Rivista del Diritto commerciale“ in da je pričakovati, da ji bo dal v duhu svojih stremeljenj pravec k še večjemu upoštevanju primerjalnega prava. To bi trebalo toplo pozdraviti kot prevažno kulturno delo.

M. Škerlj.

Nogaro Bertrand: La crise économique dans le monde et en France. Symptômes, causes et remèdes. Paris 1936. 352 str.

Vsak, ki se zanima za zadnjo svetovno gospodarsko krizo, bo s koristjo prebral to knjigo profesorja za narodno gospodarstvo na pariški pravni fakulteti. Knjiga sestoji iz štirih delov. V prvem popisuje N. nastanek, potek in postopno likvidacijo svetovne krize. Pri tem zasleduje valovanje gospodarske konjunktore od l. 1919. naprej in jemlje kot simptome teh valovanj indekse blagovnih cen, industrijske proizvodnje, brezposelnosti in zunanje trgovine. V specialnem poglavju se bavi s potekom prize na Francoskem, kjer gospodarstvo še dosedaj ni premagalo krize. V drugem delu razmotriva pisec različne teoretične poskuse, ki hočejo razložiti nastanek in potek krize, izhajajoč iz kakega posameznega vzroka, in sicer bodisi iz pojavov v področju denarja, v katerih vidi N. v nasprotju z zastopniki monetarne teorije kvečjemu samo eden izmed vzrokov krize, bodisi iz vloge kredita, ki je po njegovem mnenju zopet samo element, ki potencira krizo, nikakor pa ne njen pravi vzrok, bodisi zbog neelastičnosti produkcijskih stroškov, posebno pa neelastičnosti mezde, bodisi zbog tehničnega napredka, ki povzroča takozvano „tehnološko“ brezposelnost. Po kritičnem razmtrivanju teh enostranskih teorij podaja pisec v tretjem delu svojega spisa svoj lastni poskus „sintetične interpretacije“ zadnje gospodarske krize. To krizo je po njegovem mnenju povzročil cel kompleks vzrokov, ki jih pisec deli v štiri vrste, in sicer: 1) slučajne (na pr. vzroki, ki so ravno meseca oktobra 1929. izzvali krah na New-Yorški borzi), 2) konjunkturne (na pr. nesorazmerje med proizvodnjo in povpraševanjem in s tem zvezani padec blagovnih cen, ali pa nesorazmerje med cenami agrarnih pridelkov in drugih surovin in cenami industrijskih izdelkov), 3) strukturne (na pr. organizacija kredita, ali sodobna organizacija proizvodnje in imobilizacija kapitalov, kar stoji v zvezi z razvojem moderne tehnike in velikih investicij, ali pa naraščajoča avtarkizacija posameznih narodnih gospodarstev) in 4) umetne različne oblike gospodarske intervencije države in predvsem tiste, ki paralizirajo avtomatizem narodnogospodarskega mehanizma. Četrty in zadnji del spisa je posvečen analizi sredstev za pobijanje krize. Tu razmotriva pisec na eni strani sredstva in „načrte“, ki jih predlagajo različni praktični delavci, na drugi strani pa sredstva, ki jih predlagajo posamezni znanstveniki (na pr. Fisher, Hayek, Milhaud), razen tega pa še sredstva, ki jih že uporabljajo različne države. Med sredstvi, predlaganimi po poedinih znanstvenikih, pisec posebno naglašá sredstva v področju denarja (tako zvani „dirigiran“ denar). Med sredstvi,

ki jih uporabljajo države, pa ona, ki posegajo v tržni mehanizem. Take državne intervencije stavijo po piščevem mnenju „veliko teoretičnih problemov, ker gre pri njih za to, kakšni regulacijski mehanizem bo končno nadomestil avtomatično reakcijo proizvodnje na cene in cen na proizvodnjo.“ Na koncu postavlja N. niz kažipotov, katerim je slediti, da se odpravi nastala kriza in se prepreči nastanek nove krize. Tu govori pisec o spontanem premaganju krize, dalje o racionalni politiki cen, o strukturnih činiteljih, o kupni moči prebivalstva, o finansiranju javnih del in o dolžini delavnega časa.

V splošnem je možno reči, da morda najbolj dragoceni del spisa predstavlja prvi del, v katerem je mnogo skrbno zbranega in v lepi obliki podanega konkretnega gradiva o poteku krize v glavnih državah. Manj zanimiva je piščeva teoretična analiza te krize, ker je precej eklektična; našteva namreč posamezne vzroke, ne da bi jih vezala v eno celoto. Isto velja tudi za oni del spisa, v katerem N. našteva praktična sredstva za pobijanje in preprečevanje kriz. Toda tudi v tem delu knjige je pisec pokazal mnogo realističnega čuta in podal mnogo pravih pripomb glede posameznih sredstev, ki se uporabljajo oz. se priporočajo v to svrhu.

A. Bilimovič.

Protić J. Kosta: Blanko menica s naročitim pogledom na pitanje o ispravnosti meničnog pisma. Francusko-srpska knjižara A. M. Popovića, Beograd, 104 str., broš. Din 32. Letnica ni navedena, knjiga je izšla minulo zimo.

Prejšnji srb. menični zakon ni urejal slepe menice, prodirala pa je zlasti po vojni vseeno v gospodarsko življenje tudi na tem pravnem področju. Naš Mz. jo priznava v § 16, odst. 2, toda daje zanjo malo določb; tako je praksi na srb. pravnem področju, ki nima, kakor n. pr. naše ali hrv. ogrsko ali bosansko, za seboj dolge tradicije, včasih precej težko. Že zato je pričujoče delo prav koristno. Obenem ga treba pozdraviti kot enega prvih pojavov monografske obdelave posameznih vprašanj iz meničnega prava. Osnovano je na nemški literaturi in judikaturi, na kateri se je pisec hote omejil, in ki ju prav dobro in tudi kritično uporablja. Ker pisec v zvezi s slepo menico in preko nje obravnava tudi druga važna vprašanja meničnega prava, zlasti prigovore in predrugačitev, daje več, kot obeta naslov. Vendar se mi včasih zdi, da bi bil pisec prišel do drugačnih trditev, ali vsaj do drugačnih utemeljitev, ko bi bil še globlje pogledal v menično teorijo, in prav bi bil storil, ko bi se ne bil omejil na nemško judikaturu, nego bi bil posegel še po (bivši) avstrijski, hrvatski in ogrski in po naši, res da ne obilni, pri Stolu sedmorice, pri kasac. sodišču odd. B. v Novem Sadu in pri vrh. sodišču v Sarajevu, saj tem vrhovnim sodiščem slepa menica ni nova, in je pač v srb. pravno področje prodirala bolj iz teh pravnih področij kot neposredno iz Nemčije. Ker pa bistvenih razlik ni, bo delo dobro služilo ne samo na srb. pravnem področju, nego tudi izven njega, tem bolj, ker daje pisec koristne praktične nasvete za uporabo slepih menic in promet z njimi.

M. Škerlj.

Dr. Matijević Ivo: O zakonskom založnom pravu porabodavca. Beograd. Štamparija „Svetlost“. 1938. Str. 98.

Zastavno pravo najmodavca in zakupodavca je bilo lansko leto pri nas na novo urejeno in sicer enotno za vso državo. Zvečine se naslanja nova ureditev na bivšo avstrijsko, ki pa v ostalih krajih države ni bila znana, vsaj v takšnem obsegu ne kakor pri nas. To pravo je predmet monografske študije znanega pravnega pisca, dr. Iva Matijevića, ki izdaja prav sedaj tudi obsežen komentar o našem izvršnem pravu.

Po krajšem uvodu, kjer riše Matijević s točnimi potezami pojem in vrste najemne in zakupne pogodbe ter zastavne pravice, nam opisuje zgodovinski razvoj najmodavčeve zastavne pravice vobče in na to posebej v posameznih naših pokrajinah. V prav tako razumljivem in plastičnem jeziku, kar je sploh Matijevićeva odlika, nam predstavlja nato tudi pojem, vsebino in obseg te zastavne pravice po novem jugoslovanskem pravu. Pri tem se poslužuje naslednje razdelitve: splošne opombe, subjekti zastavnega razmerja, zastavna terjatev, predmet zastavne pravice, nastanek in vrstni red, prestanek, pravna zaščita (samopomoč in sodna zaščita), uveljavljenje zastavne pravice in začetek veljavnosti čl. 4 ur. z dne 4. junija 1937.

Pod navedenimi zaglavji obravnava Matijević izčrpno in dokaj obširno vsa snov, se poslužuje s pridom bogate jugoslovanske in avstrijske literature, njegova izvajanja se krijejo zvečine z vladajočim naziranjem. Tako pomenja tudi to najnovejše Matijevićevo delo lep prispevek naši literaturi in sicer o novem zenačenem pravu. Posebne važnosti bo za one kraje, ki jim je obravnavano vprašanje bilo doslej več ali manj tuje.

Dr. R. Sajovic.

Hiršl Jakov: O dokazu u gradjanskim parnicama. Zagreb. Založil dr. Vj. Čop. 1938. Str. 444.

Istituto di Studi Legislativi: Annuario di Diritto comparato e di Studi legislativi. XIII, 6. Vsebina: Neuner R., Der Begriff der internationalen Zuständigkeit als Gegenstand der Gesetzgebung mit besonderer Berücksichtigung für eine neue italienische Z. P. O. — Hora V., Einige Bemerkungen zum Entwurfe der neuen italienischen Z. P. O. — Hirsch E., Der Zentralbegriff des Handelsrechts. Eine Vorstudie zur Reform des türkischen Handelsgesetzbuches. — Francoska civilna judikatura iz l. 1935—1936.

Maklecov A.: Tipologija zločinaca u modernom zakonodavstvu. Posebni odtis iz Arhiva, 1938, str. 17.

Dr. Matijević Ivo — dr. Čulinović Ferdo: Komentar zakona o izvršenju i obezbedjenju. III. knjiga, zvezki 3, 4, 5, 6. §§ 3 do 32.

Dr. Marković Golub: Komentar zakona o privrednim zadrugama. Beograd. Štamparija Privredni pregled. 1938. Str. 320.

Dr. Polec Janko: Še enkrat o svobodnikih na Kranjskem. Posebni odtis iz Glasnika Muzejskega društva za Slovenijo. Ljubljana, 1938, str. 6.

Dr. Polec Janko: Zgodovina „obravnavanih gorskih bukev“ in postavitev kletarskega mojstra na Kranjskem. Posebni odtis iz Glasnika Muzejskega društva za Slovenijo. Ljubljana 1937. Str. 25.

Dr. Sajovic Rudolf: Jugoslawien. Jugoslawisches Recht. Posebni odtis iz „Europäisches Rechtshandbuch“. Stockholm, 1938. Str. 58.

Dr. Ščetinec Juraj: Korporativizam i demokracija. Zagreb. Samozaložba. 1938. Str. 108. Cena 20 din.

Članki in razprave v pravniških časopisih. Arhiv LIV, 5: Maklecov A.: Tipologija zločinaca u modernom zakonodavstvu, Bartoš M.: Sporovi pojedinaca i stranih država, Pantelić D.: Šef. Tucaković M.: Bergsonov intuicionizam u filozofiji prava, Bajer H.: Stvarna nadležnost po krivičnim delima iz zakona o zaščiti javne bezbednosti i poretka u državi, Blagojević B.: Rešavanje sukoba izmedju zakonika i ostalih pravnih izvora prema odredbama u Dušanovom zakoniku, Levic R.: Švajcarska i sankcije, Adžić S.: Disciplinska odgovornost učenika srednjih škola, Djordjević J.: Univerzitetški problemi na Medjunarodnoj konferenciji za višu nastavu. — Arhiv LIV., 4: Jovanović S.: Srskićeve nacrt zakona o banovinskoj samoupravi, Dolenc M.: Načelno odredjenje pojma „početak sudskog krivičnog postupka“, Knežević D.:

Može li se izdati platni nalog na osnovu zastarele menice? Subotić Dj.: Vlasnička hipoteka. Tintić N.: Sudska vlast prema ustavu i zakonima. Bartoš M.: Potrebne dopune upisa porodične zadruge u zemljišne knjige. Ilić M.: Trajanje skupščinskog perioda i krajnji rok za vršenje skupščinskih izbora. — **Branič, 9:** Kadera V.: O gradjanskoj odgovornosti u rimskom pravu. Amar L.: Borba za pravo. Antonović M.: Novo bračno pravo u Nemačkoj. Pavlović V.: Vojni sudovi i rehabilitacija. — **Branič, 10:** Živadinović M.: Kongres Medjunarodnog saveza advokata. Mišić D.: O nadležnosti u postupku kod depozita. Mijušković B.: Da li advokata kao punomoćnika drugih lica, može u sporovima kod sreskih sudova zameniti na raspravnim ročištima nameštenik njegove kancelarije koji nije advokatski pripravnik? — **Mjesečnik, 9:** Rucner J.: Zastara i prekid zastare oštetnog zahtjeva. Lečnik M.: Javni bilježnici kao punomoćnici i branioci. Bazala B.: Ponovna smetanja posjeda. Buč A.: Granice sučeve dužnosti prema ustanovama § 528 gr. p. p. Politeo I.: O ovrsi na suvlasničkome dijelu nedjeljivih nekretnina. Katurić J.: Otvaranje istrage i odredjenje istražnog zatvora. Vernić V.: Prilog raspravljanju o seljačkom pitanju. — **Policija, 9:** Arandjelović D.: O naknadi štete koju pričine deca. Cubinski M.: Značaj motiva krivičnog dela i njegovo osvetljenje u našoj književnosti. Kostić M.: Dejstvo podnete tužbe na izvršenje upravnog akta. Kulaš J.: Projekat zakona o istupima. Petrović B.: Uloga sudije i njegova priprema u borbi protiv kriminaliteta. Kulaš J.: Rasmatranja o uslovnoj osudi. — **Pravni pregled, 9, 10:** Kolar M.: Sumarna repozicija i nov gr. p. p. — **Pravosudje, 10:** Urošević L.: Tamo amo po Predosnovi budućeg Gradjanskog zakonika Kraljevine Jugoslavije. Muha M.: Činjenična utvrđenja i pravna ocjena. Jeremić S.: Zamena dužničkih isprava novim obligacijama. Branković S.: Sudski postupak po predmetima obrtnih vlasti i Suda dobrih ljudi. Kecojević S.: Podizanje i rušenje gradjevine kao čin smetanja poseda. Čurčija J.: Blanko menica. Veljković B.: Ima li upravni sud primjerak žalbe dostaviti protustranici na očitovanje (odgovor). Vesić D.: O izvršenju naplata novčanih iznosa na osnovu odluka redovnih sudova.

Razne vesti.

Domicelj Silvester. Dne 3. novembra 1938. je umrl v Ljubljani v 70. letu upokojeni okrajni glavar Silvester Domicelj. Po končanih pravnih študijah v Gradcu je vstopil l. 1893. sprva v konceptno službo pri finančnem ravnateljstvu v Ljubljani, a jo že maja 1894. zamenjal s politično službo ter bil dodeljen okrajnemu glavarstvu v Radovljici, kjer je konec 1896. napredoval za začasnega koncipista. Od 1897.—1900. je služboval pri deželni vladi v Ljubljani, kjer je l. 1899. postal okrajni komisar, l. 1901. pa je prišel v Logatec ter tam konec 1906. napredoval za vladnega tajnika. Od 1907.—1908. je začasno vodil okrajno glavarstvo v Ljubljani, na kar je bil l. 1909. premeščen v Črnomelj, kjer je 7. novembra 1912. postal okrajni glavar. Zaradi bolehnosti je dne 2. aprila 1917. stopil v začasni pokoj.

Domicelj je bil zelo nadarjen in spreten uradnik. Z uglajenim nastopom je marsikod pomiril zaostrene razmere, ki jih je našel ob prevzemu službe. Rojen dne 30. decembra 1868. v Zagorju na Pivki. v kraju najbolj čiste in prvotno ohranjene slovenske govornice, se je kot malokateri pravnik poglobljal v duh slovenskega jezika in skušal odkriti skrivne zakone slovenskega govora. Kot plod teh študij je l. 1906.

priobčil v Slovenskem Pravniku vrsto izvrstnih člankov z naslovom „Govor, psihologija, terminologija — karakteriološka študija,“ v katerih je kazal na temeljni razloček med slovenskim (objektivnim) in nemškim (subjektivnim) načinom mišljenja in govora ter predlagal korenito preosnovo cele naše terminologije in zlasti frazeologije, ki se ne sme suženjsko naslanjati na nemške, nam tuje rečenice, ampak se mora dokopati do živih vrelcev narodne govornice in to ne samo v besedah. Škoda, da Domicelj svoje pomembne razprave ni nadaljeval, kakor je bil v zadnjem članku napovedal. O istem predmetu je l. 1906. ali malo pozneje napisal nekje (morda v Ljg?) tudi študijo v nemškem jeziku „Ueber den Geist der slovenischen Sprache“. Ali bi mogel kdo o tem dati natančnejših podatkov?

Rudolf Andrejka.

Kronika društva „Pravnika“. Na društvenih sestankih dne 10. in 17. novembra 1938. je predaval g. univ. profesor dr. Milan Škerlj o „Poslovanju gospodarskih zadrug“. — Za člana je bil sprejet g. Zore Slavko, političnopravni pripravnik v Ljubljani.

Osebnosti. Postavljeni so: za apelacijskega sodnika v Ljubljani Kovač Fran, za predsednika okrožnega sodišča v Mariboru Hudnik Adolf, za okrožnega sodnika dr. Svet Jakob (Ljubljana), za okrajne sodnike Inkret Bruno (Kostanjevica), Colarič Franc (Kozje), Grm Milan (Murska Sobota), Mikuš Ciril (Slovenska Bistrica), Hribar Stanislav (Slovenske Konjice), Piškur Alojzij (Murska Sobota), za namestnika drž. tožilca Košenina Karel (Maribor). Premeščena sta okrajna sodnika Perovšek Martin v Novo mesto in dr. Tomišek Teodor v Ljubljano. — V pokoj je stopil apelacijski sodnik dr. Ogorcutz Robert. — Premeščena sta javna beležnika dr. Bartol Anton v Ljubljano, dr. Grobelnik Ludovik v Maribor; za javne beležnike so postavljeni Šonc Alojzij v Ribnici, Ponebšek Alojzij v Ormožu, Horvat Janko v Murski Soboti. — Odvetniško pisarno so odprli: Stare Miloš, Kornhauser Drago in dr. Skaberne Fran, vsi v Ljubljani, Lasič Andrej v Brežicah; preselil se je dr. Janc Igo v Ljubljano. — Umrli so: odvetnika dr. Šoški Luka in dr. Šlibar Ivan, dvorni svetnik v pok. Persche Rudolf in okrajni glavar v pok. Domicelj Silvester.

Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani je bila ustanovljena z uredbo z dne 11. avgusta 1938., za prve člane njenega pravnega oddelka pa postavljeni univerzitetni profesorji dr. Pitamic Leonid, dr. Krek Gregor, dr. Dolenc Metod, dr. Kušej Rado in dr. Polec Janko.

Kongres jugoslovanskih pravnikov v Novem Sadu. Osmo skupščina Kongresa jugoslovanskih pravnikov, ki je bila že dvakrat preložena, se je vršila po triletnem prestanku v dneh 10. in 11. septembra 1938. v Novem Sadu. Udeležba ni bila tolikšna kakor prejšnja leta. Deloma je vplivalo, da udeležniki niso bili deležni četrtinske vožnje, deloma se je zdel nekaterim Novi Sad preblizu in preveč poznan, ne da bi se spomnili obenem, da pravniški kongres ne more in ne sme biti turistični izlet, nekaj pa so morda vplivale tudi politične razmere. Tudi udeležba v posameznih sekcijah ni bila vzgledna, le v civilnopravdni sekciji, kjer je šlo za več ali manj tehnično vprašanje, ki ga smatramo nasproti drugim, obravnavanim na letošnji skupščini, za podrejeno, se je trlo kongresistov. Navzlic vsem tem pomanjkljivostim je kongres vendarle lepo, kakor je postalo že tradicionalno, dovršil in opravič svojo nalogo. Kongres je vodil podpredsednik dr. St. Adamović, predsednik advokatske zbornice v Novem Sadu, pozdravili so ga pa:

inspektor St. Jovanović kot zastopnik ministra pravde, dr. B. Magarašević v imenu novosadske mestne občine, kasacijski predsednik R. Janković v imenu Društva sodnikov, A. Andrejević kot zastopnik Kriminalističnega združenja, dr. M. Sekulić v imenu predsednika Narodne skupščine, dr. B. Andres v imenu češkoslovaških pravniških organizacij, N. Ikonomov kot zastopnik bolgarskega sodniškega društva, A. Kasabov v imenu Zveze bolgarskih odvetnikov in dr. C. Bařinka kot zastopnik Pravniške jednote v Bratislavi. Nato je imel generalni tajnik kongresa dr. I. Pržić uspelo predavanje o „Vlogi Vojvodine v razvoju našega prava“. Na zaključnem zborovanju, dne 11. popoldne je sprejela skupščina naslednje resolucije, ki jih je pripravilo pet sekcij. Te resolucije se glase:

I. sekcija: Položaj nezakonskih otrok (predsednik dr. Vl. Belačić):

Kongres pravnikov smatra, da mora naše zakonodavstvo pravni položaj nezakonskih otrok čimprej izboljšati. Pri tem je treba 1) vsakemu nezakonskemu otroku zavarovati sredstva vzdrževanja, vzgoje in napredka; 2) razlikovati nezakonske otroke, ki jih je priznal oče, od nepriznanih; a priznanim otrokom olajšati posvojitev po očetu, da dosežejo položaj posvojenih otrok z vsemi pravicami takih otrok nasproti posvojitelju in njegovi družini; b) nepriznanim otrokom iskati in ugotoviti vzdrževalca po sodni poti; 3) da ima nezakonski otrok nasproti materi in njeni družini vse pravice zakonskih otrok.

II. sekcija: Nedeljivost kmetskega posestva (predsednik dr. D. Peleš):

Kongres pravnikov uvideva nevarnost za kmetsko gospodarstvo, ker se kmetska posestva dele do najmanjše mere. Kongres meni, da so razlogi za stvaranje majhnih posestev: 1) ker ni pravne omejitve za delitve samolastniške kmetske imovine med dediče; 2) ker obstoje isti pozitivni predpisi državljskih zakonikov za kmetsko imovino kakor za meščansko-industrijsko; 3) ker se pozitivni predpisi državljskih zakonov uporabljajo tudi na dedovanje kmetske imovine in se s tem uvajajo delitve kmetskih posestev tudi v naravi na toliko nujnih delov po smrti vsakega lastnika, kolikor je po zakonu njegovih dedičev brez vsakega ozira, ali so ti v življenju pridobivali na kmetskem domu ali ne; 4) ker se s pozitivnimi zakoni onemogoča družinska lastnina za tista kmetska posestva, ki so vpisana že v zemljiških knjigah kakor samolastniška.

Da se omenjene nevarnosti onemogočijo, priporoča Kongres pravnikov naslednje odredbe: 1) da se glede na pretežno kmetsko strukturo naše države izda čimprej poseben kmetski zakonik, ki naj obsega posebne predpise tako za kmetsko imovino kakor tudi za socialno-gospodarska razmerja našega kmetijstva; 2) da se pri sestavljanju kmetskega imovinskega prava vzame za podlago jugoslovansko običajno in pisano pravo o kmetski družinski lastnini („zadruga“) in pri tem jemlje v ozir razmerja, ki obstoje v posameznih pravnih območjih; in končno 3) da se izdelava kmetskega imovinskega prava dopolni čimprej s posebnim zakonikom o „notranji kolonizaciji“ in „kmetskem kreditu“ (poljedelskem kreditu), da bi se s tem mogli uspešno izvesti predpisi o ohranitvi kmetskih posestev proti nepotrebnim delitvam in o ustanovitvi novih kmetskih domov, posebno pa o kmetskem kreditu; a) da naj ostane v veljavi odredba § 471 srb. pr. p. o eksistenčnem minimumu, razširi naj se na vso državo in vzdrži tudi za dolžnike agrarne banke tako za današnje kakor tudi za bodoče; b) da se določena najmanjšina kmetskega posestva ne more prodati ne za javne davščine, ne za terjatve, nastale iz kazenskega dejanja, ne za stroške kazenskega postopka.

III. sekcija: Zamudna sodba (predsednik dr. R. Sajovic):

Po zaslišanju referatov o reformi civilnopravnega postopka o sodbi zbog zamude je usvojil Kongres pravnikov naslednjo resolucijo: 1) Sistem zamude naj se v civilnopravnem postopku obdrži še nadalje; 2) Vendar smatra kongres, da so posledice tega sistema preveč težke in da naj se odpravijo ali tako, da se omilijo pogoji postavitve v prejšnji stan ali da se dopusti zoper zamudo kontradikcija.

V. sekcija: Kodifikacija delovnega prava (predsednik dr. M. Sekulić):

Osmi kongres pravnikov je sprejel o vprašanju kodifikacije delovnega prava to-le resolucijo: 1) Glede na to, da v kraljevini Jugoslaviji še niso izpolnjene vse potrebne predpostavke za kodifikacijo delovnega prava, meni kongres, da še ni čas za kodifikacijo delovnega prava; 2) Kongres smatra, da bi bilo treba sedanje delavsko zakonodajstvo — ne da bi se segalo pri tem v njegove pridobitve — zaradi lažje in točnejše uporabe tehnično zbrati v en zbornik, čigar uporaba bi se morala najučinkoviteje zagotoviti; 3) Da bi se zagotovila lažja orientacija v pravilni uporabi delavskega zakonodajstva, smatra kongres, da bi bilo treba zagotoviti stalno in redno uradno objavljanje odločb o uporabi tega prava in sicer tako od sodišč kakor tudi od upravnih oblastev; 4) Kongres smatra, da bi morali vršiti zakonodavni faktorji z novimi teksti stalno intervencijo v korist zaščite delavcev v delovnih razmerjih; 5) Da bi se odvrnila današnja nezadostna uporaba delavskega zakonodajstva, smatra kongres, da je potrebno: a) organizirati kurze za izpolnitev v tej materiji vseh današnjih uslužbencev, ki uporabljajo delovno zakonodajstvo; b) uvesti na naših pravnih fakultetah katedre za delovno pravo in obvezne izpite iz te tvarine in sicer pri pravnih diplomskih, sodniških in odvetniških izpiti; in c) poveriti uporabo delovnega zakonodajstva v prvi vrsti funkcionarjem, ki so dovršili pravno fakulteto.

VI. sekcija: Zaposlitev pravniškega naraščaja (predsednik T. Kujčić):

Udeležniki VIII. skupščine Kongresa pravnikov ugotavljajo, da je tudi v naši državi število diplomiranih pravnikov, ki čakajo na zaposlitev v državni, samoupravni ali zasebni službi, od leta do leta vedno večje. Ta pojav predstavlja že danes važen problem, k čigar rešitvi je treba pristopiti že sedaj. V to svrhu, t. j. da bi se zaposlilo čim večje število pravnikov, predlaga VIII. Kongres pravnikov: 1) Da se dopolnjujejo vsa mesta v državni in samoupravni službi, za katera je predpisano ali pa je po naravi posla potrebno, da jih zasedejo pravniki, izključno s pravniki; 2) Da se rezervirajo vsa vodilna mesta v državni davčni službi in mesta občinskih tajnikov za pravnike; 3) Da se odpravijo motnje, ki ovirajo odvetnike in javne beležnike, da bi zaposlili večje število diplomiranih pravnikov, kakor je n. pr. da se jemlje za davčno podlago število zaposlenih odvetniških pripravnikov; 4) Da se s proračunom poveča število pripraviških mest; 5) Da se omogoči sprejem diplomiranih pravnikov v pravno prakso v državni in samoupravni službi tudi preko števila, predvidenega s proračunom in sicer tako, da se tudi takšna praksa smatra za državno službo, revnim praktikantom pa da se omogoči opravljanje pravne prakse z denarnimi podporami iz proračunskih prihrankov; 6) Da se zenači stvarno na vseh fakultetah način, kako se polagajo diplomski izpiti; 7) Da se v bodoče državnim uslužbencem onemogoči, da bi bili istočasno tudi redni slušatelji pravnih fakultet.

V pogledu vprašanja, ki je bilo odkazano IV. sekciji, ali naj se povišajo kazni v kazenskem zakoniku za kazniva dejanja in ali naj se zniža razlika med najvišjo in najnižjo kaznijo, plenum skupščine predlo-

žene resolucije, pa tudi ločenega predloga g. prof. Aćimovića ni sprejel. Zdi se, da predmet te teme ni bil dovolj določen in je bilo zato nemogoče priti do neke skupne splošne formulacije.

Glede naslednjega kongresa je bila izražena želja, naj se vrši že l. 1959., sprejeto je bilo, da bodi to v Rogaški Slatini in Mariboru. Za ta kongres je bil izvoljen naslednji odbor: Predsednik univ. prof. dr. Metod Dolenc iz Ljubljane, podpredsednika Miloš Jovičić, predsednik apelacijskega sodišča v Beogradu, in univ. prof. dr. Pavel Rastovčan iz Zagreba. Člani odbora: dr. Stevan Sagadin, Božidar Prokić, Vladimir Simić, Mihajlo Zlatanović, Stojan Jovanović, dr. Milan Bartoš, vsi iz Beograda; dr. Ivo Krbek, dr. Ivo Spevec, dr. Valdemar Lunaček, dr. Miroslav Šantek, dr. Marjan Horvat, vsi iz Zagreba; dr. Rudolf Sajovic, dr. Juro Adlešič, dr. Anton Urbanc, dr. Stojan Bajić, Franc Orožen, vsi iz Ljubljane, dr. Davorin Senjor iz Maribora; dr. Stevan Adamović in dr. Jovan Savković iz Novega Sada, Mihajlo Babović iz Sremske Mitrovice.

Udeležnikom na čast je bil prirejen dne 10. septembra glasbeni koncert, dne 11. septembra pa svečani banket. Dne 12. septembra so napravili udeležniki v skupinah zelo lepe in uspele izlete v Vukovar in Borovo, na Fruško goro, kjer so si ogledali vse njene znamenitosti, in v Subotico — Palić. Mnogo jih je odšlo po kongresu v Beograd, kjer so si ogledali jesenski velesjem.

Dr. R. S.

Pogreški v slovenskih izdajah zakonov. G. Ivan Brelih, sodnik okrožnega sodišča v Ljubljani, je bil tako prijazen in nas je opozoril na netočnost slovenskega prevoda zakona o izvrševanju kazni na prostosti, ki je izšel skupno z zakonikom o sodnem kazenskem postopanju v XXXIII. snopiču zbirke zakonov Tiskovne zadruge. Prevod 2. odst. § 14 se tamkaj namreč glasi: „Izjemoma se sme dopustiti prekinitve izvrševanja kazni... če zahteva smrt obsojenčevega očeta, zakonskega druga ali otroka njegovo prisotnost pri rodbini...“ V avtentičnem tekstu pa ne stoji izraz „očeta“, ampak „roditelja“, ki je rabljen tu v roditeljski množini. Slovenski prevod bi se moral zato glasiti „staršev“. To pa da določbi povse drugačen pomen, namreč da se sme ob danih pogojih dovoliti prekinitve kazni tudi ob smrti matere. — Ob tej priliki naj opozorimo vnovič na popravek, ki smo ga objavili že na platnicah št. 3.—4. letošnjega Slovenskega Pravnika. Ker so morda nekateri ta popravek prezrli, ga s tem objavljamo vnovič. Glasi se: Naj se popravijo še sledeče, na strani 400 „Zakonika o sodnem kazenskem postopanju s kratkimi pojasnili“ nezaznamovane napake: Pri § 203., v opombi 1, treba čitati v prvi vrsti „predsednik senata“ (ne: „preiskovalni sodnik“), v tretji vrsti „preiskovalnemu sodniku“ (ne: „predsedniku senata“), v peti vrsti pa „neposrednjo“ (ne: „posrednjo“). Pri § 368., odst. 1., osma vrsta, pride pred „kolikor gre“ še beseda „tudi“.

O „skutniku“. G. univ. prof. dr. M. Dolenc pravi med drugim v svoji razpravi o „simboličnih pravnih dejanjih... med Slovenci“ na str. 252. letošnjega Slov. Pravnika: „Beseda „skut“ je nemškega izvora („Schoss“), institucija skutnikov tudi“, — „Prvotno je vzel tisti, ki je posinovil otroka, le-tega nad svoja kolena, v naročje“. — Ne strinjam se popolnoma s tem mišljenjem.¹ Beseda skut je hrvaško-srbska in

¹ Vide H. Brunner v Holtendorffovi pravni enciklopediji, Lpzg., 1882, I. 259 in isti v „Nemški pravni zgodovini“ I, 93, 100. — V Črnomlju pomeni „skutnik“ skoro že nekaj prezirljivega (podatek g. M. Malešiča).

pomeni še danes krilo (gremium, sinus) in rob (kraj) krila; skut-čac, skut-čič: parvus limbus; skutina: magnus limbus, pistagione, balzana della veste; skuti (skuta) su mu kratki (kratka) "dodi mi ù skut!" — Skučen — nedarežljiv. Beseda skut je najprej sorodna s staroslov. „skā(n)tati“ in z rusko „skutyvat“, „skutat“ = zavi(ja)ti, zamotati.

„Geschlechtsleite“ (Dolenc, l. c. op. 53) ni posinovljenje, ampak sprejem v drugi rod (pleme), torej bolj javnopravno; tudi „Mantelkinder“ niso posinovljenci, ampak legitimiranci: mati je pri poroki s plaščem pokrila dete, — rojeno pred poroko. — Posinovljenje pa se je vršilo z izročitvijo otroka novemu očetu, ki mu je odstrigel lase ali pa ga je oborožil. Posinovljenje z vstopom v hišno skupnost so med Germani poznali samo Severni Germani, Franki, Vzhodni Gotje, Langobardi in Burgundi. — Pač pa je že Haxthausen poudaril, kako važno je bilo posinovljenje — med Rusi.

Vztrajam pri navedbah v „Tobolčku“.² Dr. Martin Malnerič.

Dodatek g. prof. dr. M. Dolenca: Moji podatki so vzeti iz razprave Jak. Kelemine: „Pravne starine slovenske v filološki luči“ (Gl. Muz. Dr., XIV, 1933 kjer stoji: „Beseda skutъ je obče slov. izposojenka iz germ. skauta, Schoss, Saum; v slovenščini je beseda izumrla; imamo pa izvedenko skutnik, ica...“ — Da bi bilo Geschlechtsleite, Mantelkinder posinovljenje, nisem trdil in tudi v opombi 53) ne stoji.

Taksa za pooblastila pred sodišči. Finančno ministrstvo je z razpisom z dne 19. julija 1938. št. 48644 obvestilo ministrstvo pravde: Po tar. p. 56 zst. je do 31. marca 1937. znašala taksa: za neomejeno pooblastilo 20 din, za omejeno 10 din in za ustno pooblastilo pred sodiščem 10 din. Po št. 27 § 20 fin. zak. za 1937/38 se je določila taksa za neomejena in omejena pooblastila z 20 din, za ustno pooblastitev pred sodiščem pa še nadalje z 10 din. S št. 19 § 19 fin. zak. za 1938/39 je ta taksa povišana za 50% in znaša zato od 1. aprila 1938. dalje za neomejena in omejena pooblastila 30 din, a za ustno pooblastitev pred sodiščem 15 din. — Taksa po tar. p. 16 zst. se nanaša na druga pooblastila, ki niso izdana pred sodišči v postopkih, navedenih v § 1 zst.

Na vprašanje ministrstva pravde, ali se mora po določbi § 131 cpp. predložiti ob prvem pravnem dejanju poverjen prepis generalnega pooblastila, položenega pri sodišču po § 8 sp., je odgovorilo fin. ministrstvo, da ni pristojno, dati o tem pojasnilo, da pa meni, da se to mora zgoditi. S tem je dan tudi odgovor na vprašanje, ali naj se pri tem pobira taksa ali ne.

Prošnja slovenskim pravniki pisateljem. Da nam olajšajo pregled o literarnem delovanju, prosimo vse naše pravniške pisatelje, naj pošljejo uredništvu „Slovenskega Pravnika“ po en izvod svojega dela, ki je bilo kjerkoli objavljeno, ali pa nam sporoče vir in točne podatke, kje je bilo delo objavljeno.

² Gl. tudi v Dr. E. Berneckerja Slav. etym. Wörterbuch, I. str. 601—2 pod besedo: „kõtajq, kõtati; n. pr. malorusko: „kútaty“ v (zadnjem) pomenu: gojiti, vzgajati; a ta pomen ima tudi staroprusko (kar pa ni germansko) — kūnti — (on) „vzgoja“.

Naročnina za „Slovenski Pravnik“ znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani“ (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavljaajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe:

Slovenski Pravnik l. 1909 do 1922 à 36 Din, posamezne številke à 3 Din.

Slovenski Pravnik l. 1923. dalje à 70 Din, posamezni snopiči (dvojne številke) po 12 Din, št. 11 do 12 l. 1935 po 25 Din.

Odločbe kasacijskega sodišča v civilnih stvareh, II. knjiga po 70 Din, posamezne pole, kolikor so v zalogi, po 3 Din.

Mnenja o Predhodnem načrtu državljanskega zakonika za Kraljevino Jugoslavijo. Cena 70 Din. Posamezne pole po 3 Din.

Spomenica na drugi Kongres pravnika po 25 Din.

Dr. M. Dolenc: Simbolična pravna dejanja in izražanja med Slovenci — po 12 Din.

Dr. E. Pajnič: Sreska kot kazenska sodišča po novem zakoniku o sodnem kazenskem postopanju — po 15 Din.

Dr. Fr. Skabernè: Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki — po 12 Din.

Uparedna slavenska pravnička terminologija — po 30 Din.

Izšel je

Sodni kazenski postopnik.

Novembra izide

Civilni pravdni postopnik.